

Meepraten over burgerschap op school

Toolbox leerlingparticipatie voor
het voortgezet onderwijs

Editie augustus 2015

Colofon

- Uitgave van: SLO (Nationaal Expertisecentrum
Leerplanontwikkeling) en Diversion
- Tekst: Diversion en SLO (Nationaal Expertise-
centrum Leerplanontwikkeling)
(auteurs: Stephanie Welvaart, Tes
Schmeink, Esther van Pomerén en
Jeroen Bron)
- Mogelijk gemaakt door: het Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid
- Met dank aan: de leerlingen, docenten en schoolleiders
die met ons gesproken hebben van
Agrarisch Opleidingscentrum Oost,
Hartenlustmavo, Heldring VMBO, H.N.
Werkman College, Katholieke Scholen-
gemeenschap Etten-Leur, Lyceum
Schöndeln en Maurick College.
- Grafisch ontwerp: Glamcult Studio

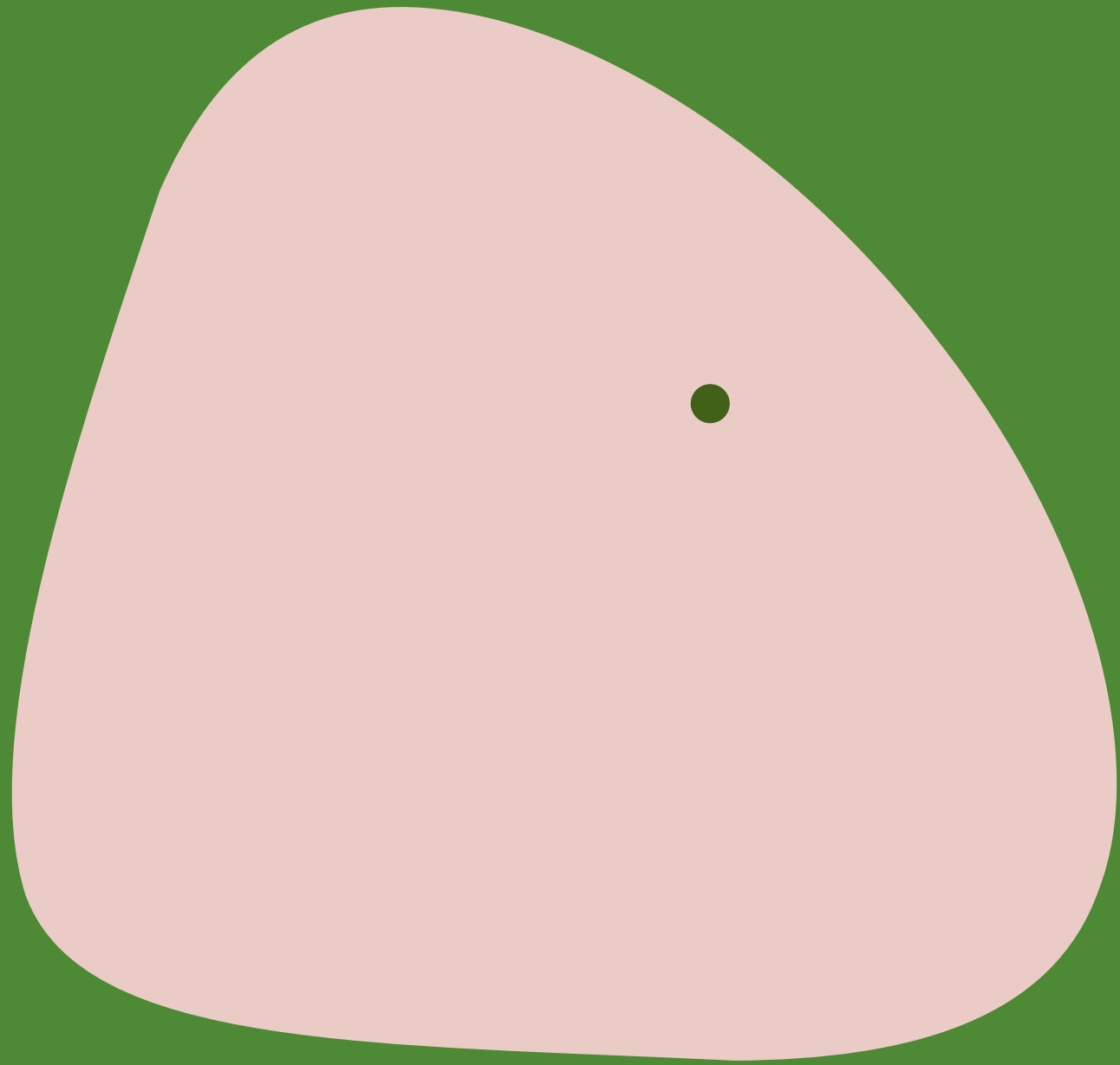
Alle rechten voorbehouden. Alle auteursrechten en databankrechten
ten aanzien van deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden.

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

Inhoudsopgave

1. Inleiding	p. 6
1.1 Burgerschapsonderwijs en de rol van leerlingparticipatie	p. 7
1.2 Randvoorwaarden leerlingparticipatie	p. 8
2. Uitgangspunten toolbox	p. 12
3. Structuur toolbox	p. 14
3.1 Startsituaties	p. 14
3.2 Labels	p. 15
3.2.1 Doelen burgerschapsonderwijs en mensenrechteneducatie	p. 15
3.2.2 Participatie niveau	p. 16
4. Toolbox	p. 18
4.1 Tool Inspect this	p. 18
4.2 Tool The Reporters	p. 21
4.3 Tool Pitchwedstrijd	p. 24
4.4 Tool Trendmeting	p. 27
4.5 Tool Participatietour	p. 30
4.6 Tool Quickconsult	p. 33
4.7 Tool Photo flashback report	p. 36
4.8 Tool Babbelbox	p. 39
5. Bijlage Doelen burgerschapsonderwijs SLO	p. 44

Inleiding

Voor u ligt de toolbox leerlingparticipatie waarin werkvormen zijn opgenomen waarmee kan worden gewerkt aan het inrichten en uitvoeren van leerlingconsultatie. In deze toolbox vindt u werkvormen die aansluiten bij de drie centrale burgerschapspijlers democratie, participatie en identiteit én bij de diversiteit van de deelnemende leerlingen. De werkvormen die zijn verzameld voor jeugd/leerlingparticipatie hebben hun succes al in de praktijk bewezen. De werkvormen kunnen flexibel worden ingezet, afhankelijk van de al bestaande structuren binnen de school, de mogelijke tijdsinvestering, de participatiebehoeften van de leerlingen en de ambities van de school op het gebied van leerlingparticipatie.

De mogelijke tijdsinvestering kan per school en per periode verschillen. De tools binnen deze toolbox zijn zo ontworpen dat zij flexibel inzetbaar zijn. Door de tools te verbinden aan bestaande structuren binnen de school kunnen zij hun specifieke vorm krijgen en desgewenst klein- of grootschalig ingezet worden.

Ook kunnen de tools aangepast worden aan de participatiebehoeften van de deelnemers en de ambities die er bestaan binnen de school op het gebied van leerlingparticipatie. Zo kunnen scholen waar een selecte groep leerlingen actief participeert maar de rest niet of nauwelijks betrokken is, gebruik maken van tools waarbij de groep voorlopers

ingezet wordt om actief de anderen te betrekken en te enthousiasmeren. Ook kunnen deze scholen tools inzetten die leerlingen op een laagdrempelige manier kennis laten maken met participatie. Een school die veel activiteiten organiseert maar moeite heeft deze te laten aansluiten bij de leefwereld van de leerlingen zou gebruik kunnen maken van een tool waarbij de leerlingen activiteiten ‘inspecteren’ en aanbevelingen doen om hen op deze manier actief te betrekken bij de invulling van de activiteiten. Een school die wil weten wat er speelt onder de leerlingen zou bijvoorbeeld gebruik kunnen maken van een tool waarbij de leerlingen zelf trends in kaart brengen die spelen binnen de school.

In deze toolbox zijn acht verschillende tools te vinden welke een heldere, overdraagbare opzet kennen met een concreet eindproduct zoals een advies, krant etc.

1.1 Burgerschapsonderwijs en de rol van leerlingparticipatie

Hoewel door recente gebeurtenissen in binnen- en buitenland de politieke en maatschappelijke focus sterk op burgerschap(s-ontwikkeling) is komen te liggen, is burgerschapsonderwijs niet nieuw voor scholen. Zoals het Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO) aangeeft op haar website: onderwijs *is* in feite burgerschapsvorming. Een belangrijk verschil met de

eerdere situatie is dat er een wettelijk kader geformuleerd is en: *‘scholen (daarmee) wettelijk verplicht (zijn) aandacht te besteden aan actief burgerschap en sociale integratie’*.¹ Om dit te realiseren is het volgens de inspectie van belang dat scholen zélf een visie ontwikkelen en tevens een aanpak en concrete doelstellingen op dit gebied formuleren.

Begrip burgerschap

In de ontwikkelingen rondom burgerschapsonderwijs zijn verschillende definities voorbij gekomen. In 2012 heeft de Onderwijsraad een voorstel gedaan tot het herzien van het begrip burgerschap, het begrip zou meer moeten omvatten dan sociaal gedrag, aanpassing en participatie (actief burgerschap en sociale cohesie), aspecten die in de eerste fase na invoering van burgerschapsonderwijs centraal stonden. Naast de hierboven genoemde aspecten zijn kritisch leren participeren, democratie en identiteitsontwikkeling toegevoegd. Dit is samengevoegd in een nieuwe beschrijving van wat burgerschapsonderwijs inhoudt: *‘Jongeren leren functioneren, vanuit eigen idealen, waarden en normen, in een pluriforme, democratische samenleving, en bij hen het vermogen ontwikkelen aan deze samenleving een eigen bijdrage te (willen) leveren’*.²

Leerlingparticipatie

Leerlingparticipatie kan binnen (de ontwikkeling van) burgerschapsonderwijs enerzijds

gezien worden als educatief en normatief op zichzelf staand doel. Anderzijds als middel om handen en voeten te geven aan burgerschap(sontwikkeling).³

In de eerste plaats draagt leerlingparticipatie bij aan de ontwikkeling van burgerschapsvaardigheden bij leerlingen. Leerlingparticipatieprojecten dagen leerlingen uit om na te denken over maatschappelijke vraagstukken, deze te bediscussiëren met hun medeleerlingen en zelf op zoek te gaan naar oplossingen. Dit zijn vaardigheden en ervaringen waar zij zelf de rest van hun leven baat bij hebben, en waar uiteindelijk de samenleving als geheel vruchten van plukt. Maar de doelstelling is breder dan enkel onderwijskundig.

Leerlingparticipatie werkt ook *empowerend* voor de kinderen en jongeren die eraan deelnemen. Zij ervaren aan den lijve dat je niet alleen het recht hebt om invloed uit te oefenen op je leefomgeving maar dat hier ook mogelijkheden toe zijn. Zij ondervinden dat je samen dingen voor elkaar kunt krijgen, ontwikkelen zelfvertrouwen en zullen deze ervaringen uiteindelijk ook in

1. <http://www.slo.nl/primair/themas/burgerschap/>, mei 2015
2. <http://burgerschapindeschool.nl/definities-en-doelen-burgerschap>, augustus 2015
3. Huddleston, T. (2007). From student voice to shared responsibility: Effective practice in democratic school governance in European schools. Citizenship Foundation / Council of Europe. Strasbourg: Council of Europe.

andere situaties toepassen. Bovendien ontwikkelen leerlingen vertrouwen in de democratie en leren zij hoe de politiek in de praktijk werkt. Ook het besef dat een actieve maatschappelijke rol iets is wat 'erbij hoort', en dat dat voor iedereen is weggelegd wordt door middel van effectief opgezette participatietrajecten aan leerlingen meegegeven. Het is van belang dat jongeren zich realiseren dat hun mening er toe doet. En dat het geven van je mening en het meedoen aan de discussie uiteindelijk meer oplevert dan het vanaf de zijlijn toekijken. Deze boodschap is belangrijk voor de identiteitsvorming van opgroeiende jongeren en specifiek voor jongeren die zich weinig betrokken bij- of onderdeel voelen van de maatschappij.

Een tweede doelstelling van leerlingparticipatie is het waarborgen van de invloed van leerlingen op beleid, en het vormgeven aan de interactie tussen leerlingen en beleidsmakers, en is hiermee instrumenteler van aard. De uitwisseling van ideeën tussen leerlingen en onderwijsprofessionals draagt bij aan de kwaliteit van onderwijsbeleid: de invulling van bijvoorbeeld burgerschapseducatie sluit hierdoor beter aan op de leefwereld en behoeften van leerlingen. En doordat leerlingen zich serieus genomen voelen, zal er meer draagvlak zijn voor gemaakte keuzes en voelen leerlingen zich verantwoordelijker voor de school en omgeving.

Een positieve eerste participatie ervaring is een belangrijke voorwaarde willen jongeren een volgende keer met vertrouwen opnieuw meedenken en meepraten. Dit wordt nog belangrijker wanneer het om leerlingen gaat die vanuit huis niet gewend zijn om te participeren. De context van een school biedt voor veel jongeren een veilige omgeving om hun eerste participatie ervaringen op te doen, mits deze goed worden begeleid. Door in de vormingsfase van burgerschapsonderwijs in gesprek te gaan met leerlingen krijg je als (onderwijs)professional niet alleen een beeld van hoe zij aankijken tegen beleidsvoornemens en activiteiten, maar wordt ook input verkregen over actuele onderwerpen die bij (onderwijs)professionals nog niet (of op een andere wijze) op het netvlies staan.

Door leerlingen in het vormgevingsproces te betrekken en hun visies en ideeën serieus te nemen, vergroot je de kans dat (burgerschaps)onderwijs niet alleen beter aansluit, maar dat ook de leerprestaties worden gestimuleerd.⁴ Bovendien draagt het bij aan de ontwikkeling en beïnvloeding van de houding van leerlingen, een belangrijk aspect binnen burgerschapsonderwijs.⁵

1.2 Randvoorwaarden leerlingparticipatie

Om participatie van jongeren te bevorderen is het belangrijk dat de school een aantal randvoorwaarden creëert:

- Creëer draagvlak binnen de school als geheel, de directie, de betreffende teamleiders, de individuele docenten en de leerlingen, voor leerlingparticipatie.

Het creëren van draagvlak is de basisvoorwaarde en het uitgangspunt van leerlingparticipatie. Wanneer het team en de directie de visie op leerlingparticipatie ondersteunt en deze zich ook eigen maakt, zal leerlingparticipatie uiteindelijk integreren in de dagelijkse praktijk binnen de school.

- Breng binnen de organisatie een structuur aan, zodat voorkomen wordt dat de aandacht voor leerlingparticipatie weer afneemt.

Hierbij kan gekeken worden naar hoe de leerlinginspraak en inzet van leerlingen op dit moment is georganiseerd. Iedere school heeft een specifieke werkwijze en startpunt. Basis van een goede structuur is a) een heldere lijn en visie op de onderwerpen/ beslissingen waarbij leerlingen betrokken worden, b) afspraken binnen de school over wie verantwoordelijk is, wie er bij betrokken is en op welke wijze, c) een plan van aan-

pak waarbij ook wordt nagedacht over de mogelijkheden en wensen binnen de school en nagedacht wordt over de mogelijkheden om de resultaten in te bedden, d) concrete afspraken en randvoorwaarden worden voor aanvang gecommuniceerd naar alle betrokkenen.

- Vermijd zoveel mogelijk lange procedures.

Zorg dat de verschillende onderdelen elkaar in redelijk tempo opvolgen. Wanneer er bijvoorbeeld advies wordt ingewonnen bij leerlingen is het belangrijk dat de terugkoppeling van de resultaten naar de gehele school en de plannen die er uit voort komen op korte termijn gedeeld worden met de leerlingen.

- Communiceer actief met de leerlingen.

Zorg voor een duidelijke communicatie naar de leerlingen toe, voorafgaand en tijdens het proces en zorg dat er voor hen een lage drempel is naar de verantwoordelijke binnen de school. Leerlingen zullen zich meer betrokken en serieus genomen voelen en zich daardoor actiever willen inzetten.

- Geef leerlingen vanaf de start een rol maar betrek leerlingen wel pas bij de plannen wanneer er over de randvoorwaarden vanuit de school consensus en duidelijkheid is.

Van meet af aan moet binnen de school duidelijk zijn dat het niet 'voor' maar 'met' de leerlingen gedaan wordt. Door de leerlingen een rol te geven wordt er draagvlak onder hen gecreëerd en zullen zij zich actiever inzetten. Voor de leerlingen is het wel noodzaak dat er over de plannen en mogelijkheden binnen de school duidelijkheid is, bij verwarring of plotselinge veranderingen zullen de leerlingen eerder afhaken.

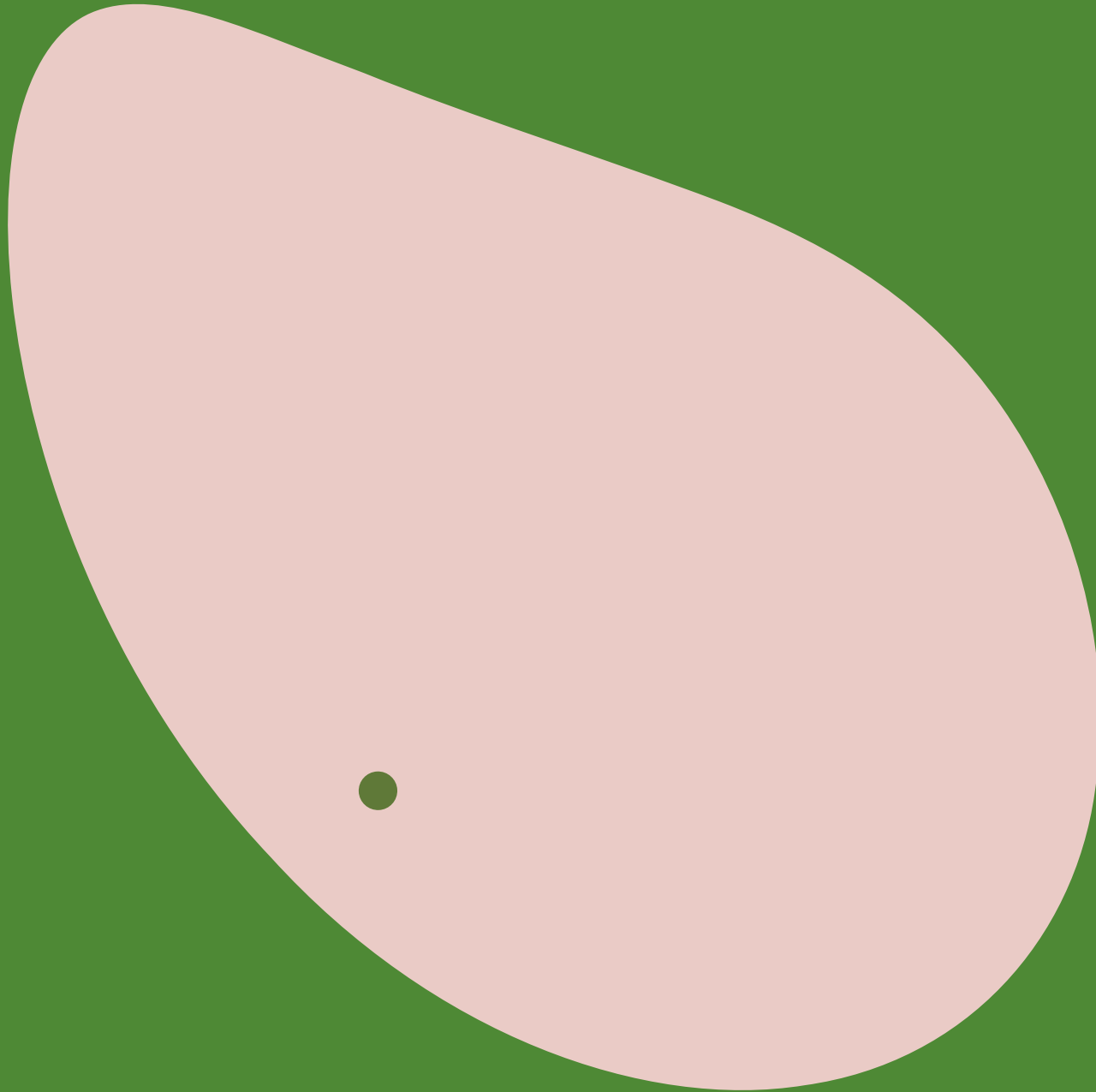
- Zorg dat de onderwerpen die behandeld worden direct invloed hebben op de leefwereld van de leerlingen.

Wanneer deze koppeling minder vanzelfsprekend en expliciet is dan is het belangrijk om meer tijd en aandacht te besteden aan het 'bouwen van bruggen' tussen de leefwerelden en vragen van: de school als geheel, de directie, de betreffende teamleiders, de individuele docenten en de leerlingen. Leerlingen zullen, wanneer de onderwerpen niet direct invloed hebben op hun leefwereld, zich minder goed een beeld kunnen vormen en minder interesse hebben om zich actief in te zetten tijdens de activiteit.

- Kies participatievormen die passen bij de vraag (en het thema), bij het concrete doel en bij de doelgroep.

Wanneer de participatievorm niet goed past bij de vraag, het doel en de doelgroep zullen de uitkomsten gering zijn. Kenmerken van de doelgroep die hierin meegenomen worden zijn o.a. de mate van participatie ervaring, de grootte van de groep, de leeftijd, de (diverse) samenstelling van de groep en de manier waarop zij georganiseerd zijn (in klassenverband, de leerlingenraad, etc.).

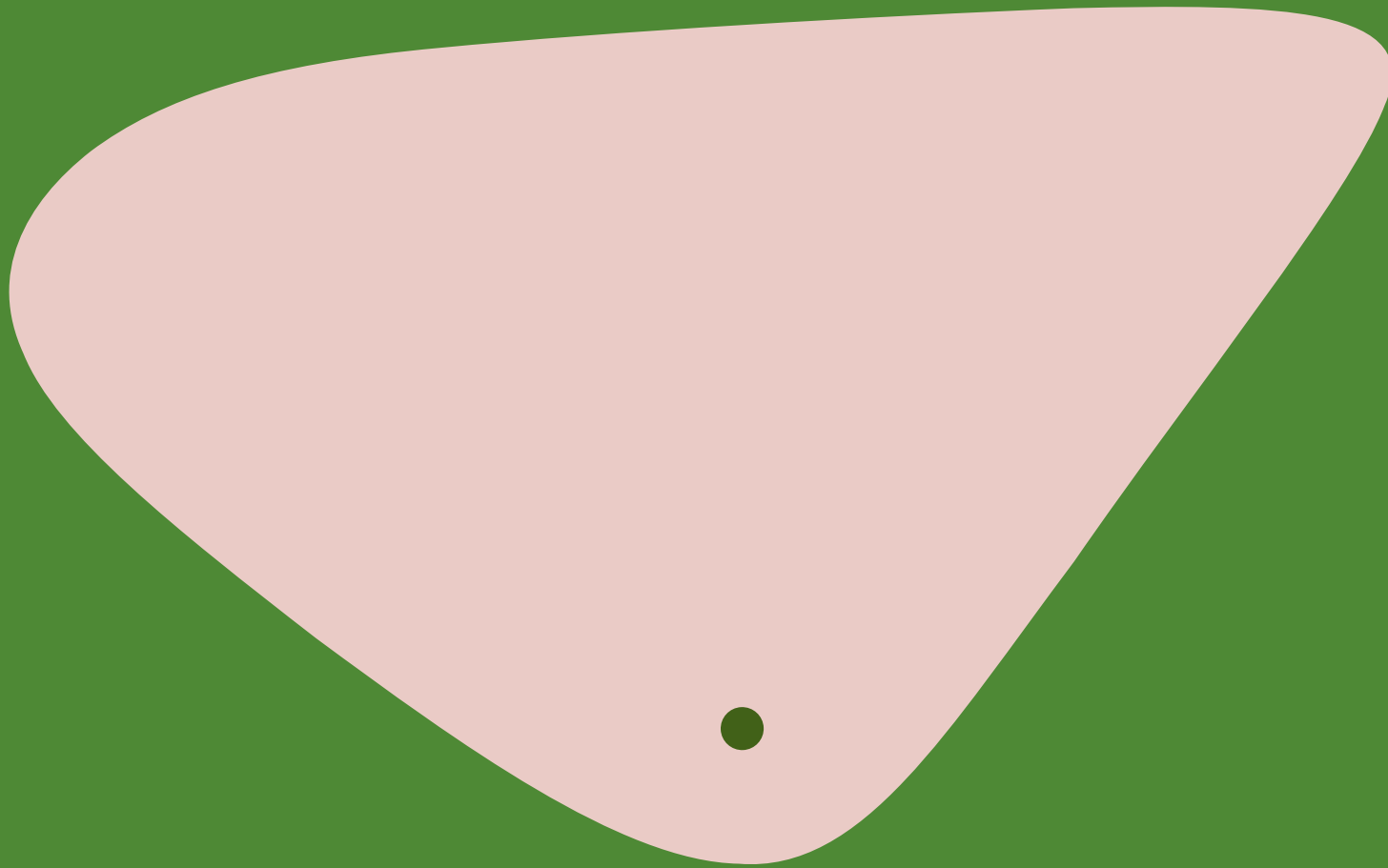
4. Bron, J. & Veugelers, W. (2014). Kunnen leerlingen in het VO een rol spelen in het bepalen van hun leerplan? *Pedagogiek*, 34, 1, 25-41.
5. Veugelers, W. (2015). *Burgerschapsvorming in het Nederlands onderwijs*. Utrecht: Universiteit van Humanistiek

Uitgangspunten toolbox

Een aantal uitgangspunten staat binnen de toolbox centraal:

- Leerlingparticipatie wordt zowel gezien als middel (methode voor het verzamelen van input voor de invulling van burgerschaps- onderwijs, zowel in visie als in praktijk, dat aansluit bij de behoeften en ideeën van leerlingen) als doel op zich (participatie als concrete invulling van burgerschaps- activiteiten waarin o.a. activering van leerlingen en de ontwikkeling van burgerschapsvaardigheden naar voren komen);
- De werkvormen in de toolbox sluiten aan bij de drie centrale burgerschapspijlers democratie, participatie en identiteit;
- De werkvormen in de toolbox sluiten aan bij de dagelijkse praktijk van scholen en leveren daarmee een structurele bijdrage aan het inhoudelijk vormgeven van burgerschapseducatie en leerlingparticipatie binnen scholen;
- De werkvormen in de toolbox sluiten aan bij de leefwereld van leerlingen en hun participatiecapaciteiten;
- De werkvormen in de toolbox zijn gebaseerd op peer to peer methodes. Peer education betekent het leren van gelijken: leerlingen dragen informatie en vaardigheden aan elkaar over. De voorlopers binnen een school, bijvoorbeeld de leden van de leerlingenraad, kunnen ingezet worden om de grotere groep leerlingen mee te krijgen.

Structuur toolbox

3.1 Startsituaties

Wij hebben verschillende startsituaties en bijbehorende ambities in beeld gebracht waarvan meerdere scholen aangegeven hebben deze te herkennen. Deze kunnen als vertrekpunt genomen worden in de selectie van de tools. Binnen de startsituaties wordt leerlingparticipatie zowel als doel als middel gezien. In de startsituaties 1 en 2 komt leerlingparticipatie hoofdzakelijk naar voren als doel op zich. In startsituatie 3, 4 en 5 komt leerlingparticipatie vooral naar voren als methode voor het verzamelen van input voor de invulling van burgerschapsonderwijs, zowel in visie als in praktijk.

1. Leerlingen ‘doen goed mee’ maar tonen weinig eigen initiatief.

De school heeft actieve leerlingen die zich goed inzetten tijdens activiteiten, zoals bijvoorbeeld deelname aan leerlingenraden en mentorleerlingschap. Binnen de school bestaat de ambitie om in te zetten op het ontwikkelen en uitdagen van het eigen initiatief onder leerlingen. De leerlingen zijn vrij braaf en gezagsgetrouw. Er mag dan ook meer daadkracht, een kritischere houding en meer eigen initiatief komen vanuit de leerlingen.

2. Er is een selecte groep leerlingen die actief participeert, de rest van de leerlingen is hier niet of nauwelijks bij betrokken.

De school heeft een selecte groep leerlingen die (herhaaldelijk) actief participeert in bijvoorbeeld de leerlingenraad en andere activiteiten binnen de school, maar de rest van de leerlingen is hier minder bij betrokken. De school zou graag een slag maken in de uitwisseling tussen deze selecte groep voorlopers en de rest van de leerlingen.

3. Er worden verschillende (burgerschaps) activiteiten georganiseerd, maar deze kunnen een boost gebruiken.

De school heeft bijvoorbeeld een leerlingenraad waarvoor de animo voor deelname is gedaald of waarvoor de school de ambitie heeft om leden een inhoudelijk uitdagendere rol te geven. Of alle leerlingen doen een maatschappelijke stage maar de school heeft de ambitie de maatschappelijke stage beter in te bedden in het curriculum en meer verdieping aan de stage te geven.

4. Het burgerschapsonderwijs is in ontwikkeling binnen de school; welke thema's en aandachtspunten zien leerlingen graag terug in de visie en/of activiteiten?

De school is actief met de ontwikkeling van burgerschapsonderwijs en wil weten wat er speelt onder de leerlingen en welke thema's zij graag terugzien in het burgerschapsonderwijs of van welke thema's zij vinden dat er meer aandacht voor moet komen binnen de school.

5. De visie op burgerschap staat; welke uitwerking zien leerlingen voor zich?

De school heeft een duidelijke visie over burgerschapsonderwijs en wil graag input van leerlingen over welke activiteiten zij hierbij vinden aansluiten, wat voor activiteiten zij interessant vinden, door welke activiteiten ze geïnspireerd en geactiveerd raken en wat voor de leerlingen succeselementen zijn die behoren bij een specifieke uitwerking van de visie.

3.2 Labels

De tools binnen de toolbox zijn verschillende labels toegeschreven welke ondersteunen in de selectie van één of meerdere geschikte tools om in te zetten binnen uw school. Er is de mogelijkheid om naast het nemen van de startsituaties als vertrekpunt ook te selecteren op participatieniveau en op de doelen burgerschapsonderwijs en mensenrechteneducatie geformuleerd door nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO).

3.2.1 Doelen burgerschapsonderwijs en mensenrechteneducatie

SLO heeft doelen geformuleerd voor burgerschapsonderwijs voor het schoolcurriculum om scholen houvast te bieden (zie bijlage 1). Deze gaan uit van drie domeinen: democratie, participatie en identiteit.

Onder democratie valt kennis over democratische beginselen, democratisch handelen, rechten en plichten en omgaan met diversiteit. Participatie behelst de mogelijkheden voor inspraak, vaardigheden en houdingen die nodig zijn om op school en in de samenleving actief mee te kunnen doen. Identiteit gaat over het verkennen van de eigen identiteit en die van anderen; onder meer kennismaken met diversiteit, discriminatie, geestelijke stromingen en de multiculturele samenleving.

Binnen deze domeinen en de daarbinnen vallende doelen heeft SLO het onderscheid aangebracht tussen doelen die een verandering in houding, een ontwikkeling in vaardigheden en het opdoen van kennis behelzen. De tools zijn zo vormgegeven dat ze bijdragen aan het behalen van verschillende houding- en ontwikkelingsdoelen. Scholen hebben daarnaast de mogelijkheid kennisdoelen te koppelen aan de tool. De tools kunnen bijvoorbeeld verbonden worden aan een themaweek, lesmodule en/of extra lessen rondom de

uitvoer van de tool waarin er aandacht is voor bepaalde kennisdoelen.⁶

3.2.2 Participatie niveau

(De mate van) participatie is afhankelijk van motivatie: het willen participeren. Voor de meeste mensen geldt dat zij graag mee willen doen, en dus willen participeren. Toch participeren niet alle kinderen en volwassenen; processen van uitsluiting leiden tot een mindere betrokkenheid en negatieve ervaringen zullen de drempel tot nog eens participeren verhogen. *‘Een geleidelijke opbouw van participatiemogelijkheden en positieve ervaringen zullen daarom bijdragen aan het ontwikkelen en in stand houden van de wil om te participeren.’*⁷

Voor succesvolle participatie is het dus van belang dat de vorm aansluit bij het participatieniveau van leerlingen. Wanneer je het hebt over participatie zijn verschillende participatieladders toe te passen welke gebaseerd zijn op de participatieladder ontwikkeld door Roger Hart (1992) en die in grote lijnen dezelfde treden (niveaus) kennen.⁸ Onze ervaring is dat de hoogste trede van de ladder niet voor elk onderwerp en voor elke doelgroep de beste is. Zeker wanneer de doelgroep bestaat uit jongeren die op verschillende treden staan, is het belangrijk na te denken over hoe je hen benadert en bij de les houdt. Zo spreekt intensieve participatie vaak geen

brede doelgroep aan en doet zich een afbreukrisico voor omdat jongeren regelmatig minder bereid zijn intensief betrokken te blijven. Binnen scholen is vaak een kleinere groep leerlingen wel bereid intensief betrokken te zijn; bijvoorbeeld binnen vormen als leerlingenraden en coaching programma’s. Door de kleinere groep intensief te betrekken en te investeren in uitwisseling tussen hen en de rest van de leerlingen, kan ook de bredere groep meegenomen worden.

De volgende niveaus worden onderscheiden⁹:

- **Uitvoeren**
Meedoen aan en uitvoeren van door anderen geïnitieerde en georganiseerde activiteiten. Zoals huiswerkbegeleiding, mentorleerlingschap, helpen bij een schoolevenement of meedoen aan een goede doelen actie.
- **Organiseren**
Idee komt van anderen, maar organisatie ligt voor een groot deel bij de leerlingen. Zoals het organiseren van een activiteit, feest voor de klas, schoolfeest of meehelpen aan de organisatie van de maatschappelijke stage.

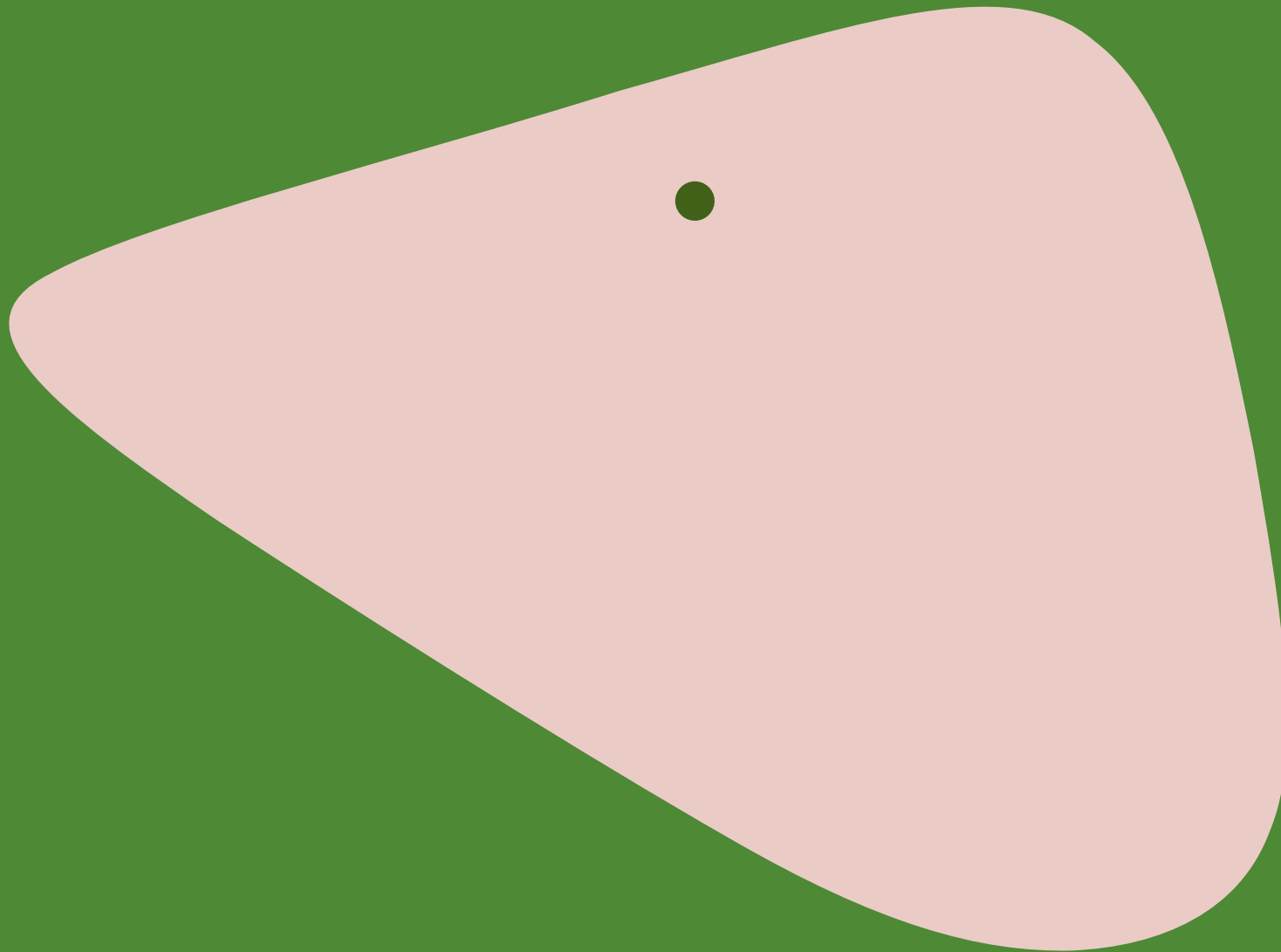
- **Analyseren en veranderen**
Leerlingen nemen het initiatief tot verandering. Zoals betrokken zijn bij het bepalen van het curriculum van een vak, de organisatie van een klassenberaad of het inzetten van de maatschappelijke stage om bepaalde doelen te realiseren.

6. www.slo.nl/primair/themas/burgerschap/, augustus 2015

7. Bron, J., Veugelers, W. & van Vliet, E. van. (2009). Leerplanverkenning actief burgerschap: handreiking voor schoolontwikkeling. Enschede: SLO.

8. Hart, R. A. (1992). Children’s Participation: From Tokenism to Citizenship. Innocenti Essays, Florence: Unicef.

9. Bron, J., Veugelers, W., & Vliet, E. van. (2009). Leerplanverkenning actief burgerschap: handreiking voor schoolontwikkeling. Enschede: SLO.

Toolbox

4.1 Tool Inspect this

Beknopte beschrijving

Inspect this is een methode om te inventariseren wat er plaats vindt binnen de school in het kader van burgerschap en wat leerlingen hiervan vinden. Wanneer er al activiteiten, bijvoorbeeld een debat of themadag, georganiseerd worden welke raken aan burgerschap, of wanneer deze op de planning staan is deze methode bij uitstek geschikt om input op te halen bij leerlingen over hoe zij de activiteiten (hebben) ervaren en of deze aansluiten op hun leefwereld en op de burgerschapsvisie van de school. Jongeren halen input op door middel van participerende observatie en brengen hiervan verslag uit.

Doelstelling

Het doel van Inspect this is om advies in te winnen vanuit de leerlingen over bestaande activiteiten of projecten.

Inspect this kan worden ingezet als concrete invulling van burgerschapsactiviteiten binnen de school en heeft ten doel een grotere betrokkenheid van leerlingen bij de activiteiten en de school te bewerkstelligen, door leerlingen te laten zien dat er naar hen wordt geluisterd en dat de school actief met hun advies aan de slag gaat. De methode bevordert de ontwikkeling van verschillende burgerschaps- en onderzoeksvaardigheden bij de leerlingen.

Inspect this kan ingezet worden als middel om de schoolvisie op burgerschap te vertalen naar activiteiten die leerlingen aanspreken en die aansluiten bij hun leefwereld. Het geeft de school de mogelijkheid om op een laagdrempelige manier input te verzamelen vanuit de leerlingen over een bepaalde activiteit of project en advies in te winnen over mogelijke aanpassingen, waardoor de activiteit of het project aantrekkelijker wordt voor de leerlingen.

Structuur

Leerlingen worden onderzoekers: zij worden getraind in onderzoeksvaardigheden en verrichten onder begeleiding van docent(en) een eigen onderzoek naar bestaande activiteiten en projecten binnen de school die raken aan het thema burgerschap, bijvoorbeeld een debat, themadag of een schooluitje naar een museum, het Binnenhof etc. Zij 'inspecteren' de activiteiten o.a. op thema, relevantie en vorm. De onderzoekers krijgen een checklist als handvat mee voor de uitvoer van hun onderzoek. Zij kunnen worden gevraagd mee te gaan op een excursie of activiteit die in het kader van burgerschap wordt georganiseerd. De onderzoekers doen verslag van deze dag in een zogenoemd inspectierapport.

Resultaat

Het doel is om advies te formuleren over bestaande activiteiten. Het resultaat is een

inspectierapport met aanbevelingen omtrent deze activiteiten. Dit inspectierapport kan meegenomen worden in de ontwikkeling van burgerschap in de praktijk binnen de school en het aanbrenge van een duidelijke lijn in de activiteiten.

- Er is een inspectierapport met aanbevelingen opgesteld door de leerlingen welke gebruikt kan worden in de ontwikkeling van burgerschapsonderwijs in de praktijk.
- Leerlingen hebben de mogelijkheid gekregen onderzoeksvaardigheden (extra) te oefenen.
- Jongeren zien en ervaren op een laagdrempelige manier dat ze mee kunnen praten binnen de school en dat hun mening er toe doet.

Bereik

Het is mogelijk een deel van de leerlingen, bijvoorbeeld de leden van de leerlingenraad, het onderzoek uit te laten voeren. Het is ook mogelijk een selectie te maken van leerlingen uit een klas of bepaalde jaarlaag waarvoor de activiteit georganiseerd wordt. Door leerlingen te betrekken die nog niet actief participeren binnen de school, kunnen zij op een toegankelijke manier hun eerste participatie ervaring opdoen en wordt de drempel verlaagd om een voortrekkersrol in te nemen binnen de school.

Labels

Startsituatie: 2, 3, 4, 5

2. Er is een selecte groep leerlingen die actief participeert, de rest van de leerlingen is hier niet of nauwelijks bij betrokken.
3. Er worden verschillende (burgerschaps) activiteiten georganiseerd, maar deze kunnen een boost gebruiken.
4. Het burgerschapsonderwijs is in ontwikkeling binnen de school; welke thema's en aandachtspunten zien leerlingen graag terug in de visie en/of activiteiten?
5. De visie op burgerschap staat; welke uitwerking zien leerlingen voor zich?

Participatieniveaus

- Analyseren en veranderen

Burgerschapsdoelen havo/vwo

- Houdingen: 1, 2, 5, 7
- Vaardigheden: 15

Burgerschapsdoelen onderbouw vo/bovenbouw vmbo

- Houdingen: 2, 4
- Vaardigheden: 19

Stap 1

Aanstelling van begeleider, selectie leden onderzoeksgroep/onderzoekers (30 minuten)

- Stel een begeleider aan voor de onderzoeksgroep. Dit kan een enthousiaste docent of stagiair(e) zijn die al ervaring heeft in het doen van onderzoek/het onderwijzen van onderzoeksvaardigheden.
- De onderzoeksgroep kan op verschillende manieren geselecteerd worden; vorm deze bijvoorbeeld met de leden van de leerlingenraad of door een selectie van leerlingen uit een klas of jaarlaag te maken.
- Pas de onderzoeksgroep aan, aan hetgeen dat onderzocht moet worden. Leerlingen uit het derde leerjaar kunnen bijvoorbeeld mee gaan op een excursie van het tweede leerjaar. De onderzoeksgroep richt zich dan volledig op het onderzoek en de leerlingen uit het tweede jaar kunnen zich op de excursie richten. Ook kan de selectie van leerlingen de excursie inspecteren welke voor hun eigen leerjaar georganiseerd wordt. Het voordeel hiervan is dat leerlingen niet vrij geroosterd hoeven te worden om deel te kunnen nemen aan de onderzoeksgroep.

Stap 2

Formuleren van de probleem- of vraagstelling (30 minuten)

- De school fungeert als opdrachtgever voor de onderzoeksgroep: er wordt een vraag- of probleemstelling aan de leerlingen voorgelegd. Bijvoorbeeld:
 - 'Hoe kijken leerlingen uit het tweede leerjaar aan tegen de jaarlijkse excursie naar het Binnenhof in Den Haag?'

Stap 3

Training van de onderzoeksgroep (1 – 3 uur)

- Onder leiding van docent(en) starten jongeren een eigen onderzoek. Dit betekent dat ze eerst getraind moeten worden in het doen van een onderzoek. Bij Inspect this gaat het om het uitvoeren van (participerende) observaties.
- De begeleider van de onderzoeksgroep geeft een training, passend bij de kennis die de leerlingen al over onderzoek doen hebben. Houd er rekening mee dat de begeleider ook tijd nodig heeft de training voor te bereiden. De training bevat de volgende onderdelen:
 - Samen met de leerlingen wordt nagedacht over de deelvragen.
 - Aan de hand van de deelvragen wordt een checklist met de leerlingen opgesteld.
 - Er wordt uitgelegd wat participerende observatie precies inhoudt.
 - Er wordt uitgelegd hoe de onderzoekers verslag moeten doen van hun bevindingen.
 - Er wordt een manier van presenteren gekozen, wat vinden de leerlingen een passende manier?

Stap 4

De onderzoeksgroep doet actief onderzoek (1 dag of dagdeel)

- De onderzoeksgroep wordt meegenomen naar/neemt deel aan de activiteit of het project en voert het onderzoek uit. Dit varieert dus per onderzoeksgroep en vraagstelling.
- Een onderzoeksgroep kan bijvoorbeeld onderzoek doen naar een activiteit maar ook naar aanleiding van een project. Het onderzoek kan kortstondig zijn (op een excursie, een eendaagse activiteit) of langdurig (evalueren van een project binnen de school).

Stap 5

De onderzoeksgroep werkt de resultaten uit (2 uur)

- De onderzoeksgroep werkt, na het actief onderzoek doen, de resultaten uit. Wat hebben ze gezien en gehoord?
- De observaties worden geanalyseerd.

Stap 6

De onderzoeksgroep presenteert de resultaten en het advies (1 uur)

- De resultaten en het daarbij horende advies wordt door de onderzoeksgroep beschreven in het inspectierapport.
- Het inspectierapport kan op verschillende manieren worden gepresenteerd, bijvoorbeeld door een publicatie in de schoolkrant, een presentatie aan het bestuur of op een andere ludieke manier.

Optioneel

Verdieping en alternatieven:

- Voor verdieping en extra uitleg bij de observaties van de leerlingen kan er een focusgroep discussie georganiseerd worden met alle onderzoekers. Zij kunnen gedachten en meningen uitwisselen en deze toelichten aan de schoolleiding of betrokken docenten.

4.2 Tool The Reporters

Beknopte beschrijving

The Reporters is een methode waarbij leerlingen op pad gaan om (persoonlijke) verhalen en ervaringen op te halen binnen de school, onder haar leerlingen en docenten. De reporters voeren kwalitatief onderzoek uit door middel van (diepte) interviews. De reporters gaan binnen de school op pad met blocnote (en voice-recorder en camera) om leerlingen, docenten en andere medewerkers te bevragen over vooraf, door de leerlingen of door de school, bedachte thema's. The Reporters is een vorm van onderzoeksjournalistiek waarbij de deelnemers op onderzoek gaan naar wat er binnen de school speelt.

Doelstelling

Het doel van The Reporters is om ervaringen en meningen te verzamelen over een bepaald thema, issue of ontwikkeling binnen en buiten de school onder de leerlingen en medewerkers. Deze worden door de reporters in kaart gebracht en beschreven in een (achtergrond) artikel.

The Reporters kan worden ingezet als concrete invulling van burgerschapsactiviteiten binnen de school en heeft ten doel enerzijds een selecte groep leerlingen een actieve rol te geven en hun onderzoeksvaardigheden te ontwikkelen. Anderzijds heeft het ten doel een grotere groep leerlingen door deze

artikelen te betrekken bij hun medescholieren, maar ook de school als geheel; haar leerlingen, medewerkers én haar beleid.

The Reporters kan ingezet worden als middel om input te verzamelen vanuit de leerlingen over een bepaald thema of onderwerp. Het thema kan desgewenst door de school bepaald worden in het kader van de visievorming en burgerschapsontwikkeling in de praktijk maar kan ook raken aan andere beleidsvragen binnen de school of relevante maatschappelijke ontwikkelingen. Door leerlingen onderwerpen te laten aandragen wordt het eigen initiatief bevorderd.

Structuur

Er worden leerlingen geselecteerd, bijvoorbeeld leden van de leerlingenraad of een (selectie van een) klas, en benoemd tot reporters. De reporters gaan op pad om input te verzamelen over verschillende thema's: deze worden aangedragen door de leerlingen zelf of door de school. Wanneer het thema bekend is, bedenken de reporters passende vragen. De reporters worden getraind in onderzoeksvaardigheden, het doen van kwalitatief onderzoek waaronder het afnemen van interviews en andere vaardigheden zoals het schrijven van artikelen, filmen en monteren. Deze training kan naar keuze door een docent of door een externe gegeven worden. De reporters gaan in gesprek met hun medeleerlingen, de docenten en

andere betrokkenen in en om de school en doen verslag van hun bevindingen in een artikel of filmverslag.

Resultaat

Het resultaat is een verslag met daarin ervaringen opgetekend welke achtergrond en context geven aan de gekozen thema's. Deze werkvorm stimuleert een open en gelijkwaardige uitwisseling van ervaringen en meningen tussen leerlingen, docenten en andere medewerkers en vergroot het initiatief en eigenaarschap bij de leerlingen. De reporters zetten zich actief in om de meningen van hun medeleerlingen en docenten te vertalen naar een informatief artikel.

- Er is een artikel over een bepaald thema of meerdere thema's binnen de school opgesteld welke inzicht geeft in wat er speelt binnen de school.
- Een groep gemotiveerde leerlingen heeft de mogelijkheid gekregen onderzoeksvaardigheden te oefenen en kennis te maken met het doen van kwalitatief onderzoek.
- Leerlingen, docenten en andere medewerkers hebben de kans gekregen mee te praten over verschillende (burgerschaps) thema's binnen en buiten de school.

Bereik

De voorlopers binnen de school, zoals de leden van de leerlingenraad, kunnen een leidende rol toebedeeld krijgen als de

reporters en zo in hun voorbeeldfunctie en door middel van de artikelen de bredere leerlingpopulatie bereiken. Ook kan er (een selectie van) een klas gevraagd worden mee te doen in The Reporters, eventueel gekoppeld aan een module of les gewijd aan het opdoen van onderzoeksvaardigheden. Hiermee kan de bredere groep leerlingen hun eerste participatie ervaring opdoen. The Reporters kan incidenteel georganiseerd worden maar ook bijvoorbeeld maandelijks voor het ophalen van structurele input van leerlingen. De uitkomsten kunnen breed verspreid worden door middel van een verslag of artikel.

Labels

Startsituatie: 1, 2, 4, 5

1. Leerlingen 'doen goed mee' maar tonen weinig eigen initiatief.
2. Er is een selecte groep leerlingen die actief participeert, de rest van de leerlingen is hier niet of nauwelijks bij betrokken.
4. Het burgerschapsonderwijs is in ontwikkeling binnen de school; welke thema's en aandachtspunten zien leerlingen graag terug in de visie en/of activiteiten?
5. De visie op burgerschap staat; welke uitwerking zien leerlingen voor zich?

Participatieniveaus

- Uitvoeren
- Analyseren en veranderen

Burgerschapdoelen havo/vwo

- Houdingen: 5
- Vaardigheden: 10, 12, 14, 18

Burgerschapdoelen onderbouw vo/bovenbouw vmbo

- Houdingen: 4, 7
- Vaardigheden: 12, 17, 14, 21

Stappenplan

Stap 1

Aanstelling van begeleider(s), selectie van reporters (30 minuten)

- Stel begeleiders aan, dit kunnen enthousiaste docenten of stagiaires zijn. Het is handig als de begeleiders al ervaring hebben in het doen van onderzoek.. Ze zullen de reporters begeleiden voor, tijdens en na het onderzoek.
- De reporters kunnen op verschillende manieren geselecteerd worden. Leden van de leerlingenraad kunnen bijvoorbeeld ingezet worden als reporters maar er kan ook (een selectie van) een klas meedoen.

Stap 2

Selecteren van een thema of meerdere thema's (30 minuten)

- De reporters en/of de schoolleiding selecteren een thema of meerdere thema's.
- Desgewenst kunnen hiervoor kaders vanuit de school worden opgesteld. Voorbeelden hiervan zijn: het moet gaan over een actueel thema wat in het nieuws is geweest, over een recente verandering binnen de school, over het curriculum etc.
- Let er bij deze selectie op dat het thema raakt aan de leefwereld van de jongeren of dat er een vertaalslag gemaakt wordt, zoals het herformuleren van termen of concretiseren van onderwerpen.

Stap 3

Training en voorbereiding van de reporters (1 uur – 2 uur)

- Onder leiding van hun begeleiders starten de leerlingen een eigen kwalitatief onderzoek. Dit betekent dat ze eerst getraind moeten worden in het doen van een kwalitatief onderzoek.
- De begeleider van de onderzoeksgroep geeft een training, passend bij de kennis die de leerlingen al over het doen van onderzoek hebben. Houd er rekening mee dat de begeleider ook tijd nodig heeft de training voor te bereiden. De training bevat de volgende onderdelen:
 - De leerlingen bedenken zelf deelvragen bij de probleem- of vraagstelling.
 - Er wordt een plan door de leerlingen gemaakt; hoe willen ze het kwalitatieve onderzoek en de interviews aanpakken?
 - Er wordt bepaald welke omvang het onderzoek gaat hebben; hoeveel interviews willen de leerlingen afnemen, met wie en hoeveel tijd gaat dat kosten?
 - Er wordt een hypothese opgesteld; wat denken de leerlingen dat er uit het onderzoek zal komen?
 - Er wordt een manier van presenteren gekozen; wat vinden de leerlingen een passende en leuke manier?

Stap 4

De reporters doen actief onderzoek (1 dag of dagdeel)

- De reporters gaan aan de slag; in gezette tijden of spontaan gaan de reporters binnen de school op pad. Voor kleine interviews kan dit goed spontaan, voor een diepte interview kan dat beter op afspraak omdat er genoeg tijd voor vrijgemaakt moet worden.

Stap 5

De reporters werken de resultaten uit (1 – 3 uur)

- Het onderzoeksgroepje werkt de resultaten uit. Wat hebben ze gezien en gehoord?
- De interviews worden verwerkt en geanalyseerd.

Stap 6

Presentatie van de resultaten door reporters (1 uur)

- De geanalyseerde interviews worden door de reporters beschreven in een artikel of meerdere artikelen.
- Het artikel kan op verschillende manieren verspreid worden afhankelijk van het thema: in de schoolkrant, de regionale krant of zelfs een speciale eigen 'The Reporters' krant.

Optioneel

Verdieping en alternatieven:

- De leerlingen die deelnemen aan The Reporters kan de opdracht worden gegeven nieuwe onderzoeken te starten met een bepaalde frequentie.
- Het is aan hen het onderwerp en de vragen te verzinnen, eventueel met een kader (bijvoorbeeld de ontwikkeling van burgerschap binnen de school) vanuit de school. Hierdoor krijgen ze net dat duwtje in de rug om op pad te gaan, maar blijft er genoeg vrijheid over voor eigen initiatief in de precieze uitwerking.
- The Reporters zou deel uit kunnen maken van het vaste curriculum als onderdeel van een vak waarin de leerlingen bijvoorbeeld moeten oefenen met het doen van onderzoek, les krijgen over film of oefenen met het schrijven van artikelen.
- Er kan gevarieerd worden met de manier van verslaggeving, bijvoorbeeld in de vorm van een documentaire of een radioverslag.

4.3 Tool Pitchwedstrijd

Beknopte beschrijving

De Pitchwedstrijd is een methode waarbij op een uitdagende manier de input van leerlingen wordt gevraagd over een bestaande vraag of dilemma binnen de school. Deze methode is geschikt wanneer er binnen de school een concrete vraag of dilemma ligt: deze vraag wordt door de deelnemende leerlingen behandeld in de wedstrijd. Ze worden opgeroepen om een oplossing voor het dilemma te ontwikkelen en deze in een aantrekkelijke pitch te gieten.

Doelstelling

Het doel van de Pitchwedstrijd is om concrete uitvoerbare ideeën te verzamelen rondom een bepaalde vraag of dilemma en waar mogelijk dit plan (deels) uit te voeren.

De Pitchwedstrijd kan worden ingezet als concrete invulling van burgerschapsactiviteiten binnen de school en heeft ten doel de betrokkenheid van leerlingen te vergroten bij ontwikkelingen en issues binnen de school en hen kennis te laten maken met presentatietechnieken en het (door)ontwikkelen van concepten en ideeën.

De Pitchwedstrijd kan ingezet worden als middel om input te verzamelen vanuit de leerlingen over een bepaald onderwerp in het kader van de visievorming en

burgerschapsontwikkeling in de praktijk maar het onderwerp kan ook raken aan andere beleidsvragen binnen de school.

Structuur

Afhankelijk van de vraag en relevantie voor leerlingen kan de wedstrijd uitgeschreven worden voor een specifiek leerjaar. Dit leerjaar krijgt een voorbereidende themalessen waarin de wedstrijd en de vraag of het dilemma vanuit de school besproken wordt. De leerlingen krijgen de kans om vervolgens hun eerste oplossingen of creatieve ideeën in te leveren. De beste ideeën worden geselecteerd; deze leerlingen krijgen in het ideale geval begeleiding bij de (door)ontwikkeling van hun idee en pitch door middel van voorbereidende lessen/trainingen (afhankelijk van de mogelijkheden binnen de school) waarna zij de strijd met elkaar aangaan op het podium. De leerlingen presenteren hun plan aan (een deel van) de leerlingen en een jury bestaande uit een combinatie van leerlingen en docenten. De pitch wordt beoordeeld op onder andere de rol van de leerling(en) zelf; de uitvoerbaarheid, originaliteit en verdere criteria relevant voor de specifieke vraag of het dilemma. Aandachtspunt hierbij is het bieden van de juiste begeleiding bij de ontwikkeling van plannen die ook daadwerkelijk (deels) uitgevoerd kunnen worden.

Resultaat

Er is een concrete en creatieve oplossing voor een dilemma welke (deels) uitgevoerd kan worden. Leerlingen zijn gestimuleerd mee te denken over een dilemma binnen de school en ontwikkelen een eigen idee voor een oplossing. Het idee is verder uitgewerkt en de leerlingen zien hun eigen idee misschien wel winnen en tot uitvoering komen. Het zal hen een extra stimulans geven om vaker mee te denken met vraagstukken binnen de school. Het resultaat van de Pitchwedstrijd bestaat hiermee uit vier delen:

- Er is een concreet idee/oplossing voor een dilemma.
- Jongeren hebben gezien/ervaren dat ze mee kunnen praten én dat er wat met hun ideeën gebeurt.
- Leerlingen zijn betrokken bij maatschappelijke vraagstukken of kwesties binnen de school.
- Een selecte groep gemotiveerde leerlingen heeft de mogelijkheid gekregen verschillende vaardigheden (extra) te trainen.

Bereik

Een specifiek leerjaar of meerdere leerjaren kunnen meedoen aan de wedstrijd, afhankelijk van de vraag, relevantie en de mogelijkheden binnen de school. Door het filmen en verspreiden van de pitches kan een groot deel van de leerlingpopulatie bereikt en geënthousiasmeerd worden.

Labels

Startsituatie: 1, 2, 3, 5

1. Leerlingen 'doen goed mee' maar tonen weinig eigen initiatief.
2. Er is een selecte groep leerlingen die actief participeert, de rest van de leerlingen is hier niet of nauwelijks bij betrokken.
3. Er worden verschillende (burgerschaps) activiteiten georganiseerd, maar deze kunnen een boost gebruiken.
5. De visie op burgerschap staat; welke uitwerking zien leerlingen voor zich?

Participatieniveaus

- Uitvoeren
- Organiseren
- Analyseren en veranderen

Burgerschapsdoelen havo/vwo

- Houdingen: 2, 5
- Vaardigheden: 10, 11, 14, 15

Burgerschapsdoelen onderbouw vo/ bovenbouw vmbo

- Houdingen: 2, 4
- Vaardigheden: 11, 17, 19

Stappenplan

Stap 1

Formuleer een vraag of dilemma welke speelt binnen de school (30 minuten)

- Let hierbij op dat het een begrijpelijke, concrete en behapbare vraag of dilemma is voor de leerlingen, dat het iets is waar ze creatief mee aan de slag kunnen en dat het iets is waar uitvoerbare oplossingen/ideeën voor gevonden kunnen worden.
- Koppel de vraag of het dilemma eventueel aan burgerschapsvorming binnen de school.
- Zet extra in op de vertaling naar de leefwereld van de leerlingen; besteed genoeg aandacht aan de context en relevantie.

Stap 2

Stel een coördinator aan, schep duidelijke kaders voor de ideeën en de wedstrijd (1 uur)

- Stel een coördinator aan, hij of zij zal de Pitchwedstrijd coördineren en andere betrokkenen aansturen (jury, betrokken docenten, begeleiding van de extra lessen etc.)
- Bepaal en communiceer de criteria waarop de ideeën worden beoordeeld.
- Bepaal en communiceer helder en realistisch de plannen/voornemens wat betreft de uitvoer van het winnende idee.
- Bepaal en communiceer de mogelijkheden wat betreft de uitvoer van het winnende idee, en neem dit mee in de criteria die worden opgesteld waarop de ideeën worden beoordeeld.

Stap 3

Zorg voor een aantrekkelijke lancering van de wedstrijd (1 uur)

- Belangrijk is dat de Pitchwedstrijd goed verkocht wordt; de leerlingen moeten écht willen winnen. Denk hierbij aan een leuke lancering, mooie posters en een echte prijs.

Stap 4

De leerlingen krijgen in een lesuur uitleg over de wedstrijd en het dilemma of de vraag (15 minuten)

- De leerlingen worden ingelicht over de wedstrijd.
- De leerlingen krijgen een introductie op het thema en de context van de vraag of het dilemma; hierdoor gaat deze vraag of het dilemma ook voor de leerlingen leven.
- De leerlingen krijgen een korte introductie in waar een goed idee aan moet voldoen.

Stap 5

Deadline stellen en selecteren van de beste ideeën (30 minuten)

- Stel een deadline.
- De ideeën worden door het bestuur, een aantal geselecteerde docenten en leerlingen bekeken.
- Uit alle ideeën worden de beste geselecteerd.

Stap 6

Vorbereiding/trainingen (1 – 3 uur)

- De geselecteerde leerlingen krijgen waar mogelijk voorbereidende lessen/trainingen van begeleidende docenten. Denk hierbij aan sessies waarin het idee bijgeschaafd wordt en trainingen in presenteren en pitchen zodat leerlingen met zelfvertrouwen en overtuigingskracht hun verhaal kunnen doen.

Stap 7

De wedstrijd (1 uur)

- De geselecteerde leerlingen presenteren hun plan aan (een deel van) de leerlingen en een jury. Deze jury bestaat uit deels leerlingen en deels docenten. Let bij het jureren o.a. op:
 - Presentatie
 - Uitvoerbaarheid
 - Originaliteit
 - Oplossingsgerichtheid
- Maak de wedstrijd groots en feestelijk, dit enthousiasmeert leerlingen om volgend jaar weer mee te doen!

Stap 8

Uitvoeren van het winnende idee (afhankelijk van het idee)

- De winnende pitch (en misschien nog andere ideeën) worden uitgevoerd. Leerlingen zien dat hun ideeën serieus genomen worden.

Optioneel

Verdieping en alternatieven:

- Maak een website of Facebookpagina aan waar de leerlingen kunnen stemmen op het, volgens hen, beste idee. De website of Facebookpagina zou eventueel ook openbaar gemaakt kunnen worden waardoor ook ouders, verzorgers, broertjes en zusjes betrokken worden en kunnen stemmen.
- De ideeën (en deelnemers) kunnen op verschillende manieren geselecteerd worden. Zo is het ook mogelijk er een klassenwedstrijd van te maken waarin elke klas vertegenwoordigers selecteert die het gezamenlijke idee van de klas gaan pitchen. Of laat de leerlingen campagne voeren op school om stemmen binnen te halen voor hun idee.
- De pitch kan ook ingezet worden om bestaande projecten of activiteiten te verbeteren. Ook kunnen er dilemma's of vragen opgehaald worden bij de leerlingen.
- De pitches kunnen worden gefilmd en bekeken en besproken worden in de klas. Hiermee worden overdrachtsvaardigheden getraind.
- De Pitchwedstrijd zelf kan naar wens ook minder tijd in beslag nemen en eventueel plaatsnemen in bijvoorbeeld een pauze.
- De Pitchwedstrijd kan ook geheel digitaal plaatsvinden waarbij de deelnemers (met ondersteuning) hun pitch opnemen en de filmpjes op internet worden geplaatst, waarna er door de jury (eventueel na een campagne waarbij er door de leerlingen gestemd kan worden) een winnaar wordt uitgeroepen.
- De Pitchwedstrijd zou bijvoorbeeld ook ingezet kunnen worden bij de verkiezingen van de leerlingenraad.

4.4 Tool Trendmeting

Beknopte beschrijving

De trendmeting is een methode om te inventariseren wat er speelt onder de leerlingpopulatie. De methode is zeer geschikt om inzicht te krijgen in wat jongeren goed vinden gaan en waar zij zich zorgen over maken. Wat zien zij veranderen om hen heen en op welke manier heeft dat invloed op hen? Een trendmeting bestaat uit het ophalen van informatie bij de leerlingen over wat er speelt in hun omgeving, binnen en buiten de school; welke thema's van belang zijn voor de leerlingen en waar volgens de leerlingen (meer) aandacht voor zou moeten zijn binnen de school.

Doelstelling

Het doel van de trendmeting is het benoemen van trends, welke laten zien waar de leerlingen zich druk om maken en wat voor hen belangrijk is.

De trendmeting kan worden ingezet als concrete invulling van burgerschapsactiviteiten binnen de school en heeft ten doel de leerlingen mee te laten denken over belangrijke thema's binnen en buiten de school, hen de kans te geven zich uit te spreken en (nieuwe) thema's en onderwerpen aan te kaarten.

De trendmeting kan worden ingezet als methode voor het verzamelen van input voor de invulling van burgerschapsonderwijs. De school vergaard hiermee inzicht in de leef- en denkwereld van de jongeren en kan inspelen op de gevonden trends. De thema's kunnen opgesteld worden in het kader van de visievorming en burgerschapsontwikkeling in de praktijk maar kunnen ook raken aan andere beleidsvragen binnen de school of relevante maatschappelijke ontwikkelingen.

Structuur

De voorlopers binnen de school, zoals de leden van de leerlingenraad, kunnen een leidende rol toebedeeld krijgen als gespreksleiders en zo in hun voorbeeldfunctie de bredere leerlingpopulatie bereiken en hun rol als 'ogen en oren' van de school nog beter vervullen. De gespreksleiders gaan samen met hun medeleerlingen in kleine groepjes aan de slag om binnen de thema's verschillende trends te ontdekken. Het gesprek begint met een brede insteek, om jongeren de ruimte te geven om met eigen associaties te komen, of ontwikkelingen te benoemen die zij zelf om zich heen zien. Aan de hand van de informatie die hieruit voortkomt kan de gespreksleider doorvragen om tot concrete uitkomsten te komen. Door een open vraag te stellen en vervolgens door te vragen op de ervaringen van de jongeren, worden de jongeren uitgedaagd

om mee te denken over het onderwerp en steeds meer tot de kern te komen. Hierdoor kan de gespreksleider samen met de jongeren één of meerdere trends per thema of domein uitlichten. Deze trends worden uitgewerkt tot een verslag van de belangrijkste trends binnen de school.

Resultaat

Het resultaat van de trendmeting is een verslag van de gevonden trends: per thema zijn er trends geformuleerd, welke laten zien wat jongeren rondom dit thema belangrijk vinden, waar zij zich druk om maken en wat voor oplossingen zij zien voor problemen rondom het thema.

- Leerlingen denken mee over belangrijke thema's binnen en buiten de school.
- Leerlingen krijgen de kans hun mening te vormen en uit te spreken en (nieuwe) thema's en ontwikkelingen aan te kaarten.
- Er is een verslag van de trendmeting met daarin opgenomen de belangrijkste trends, welke gebruikt kan worden in de ontwikkeling van burgerschapsonderwijs in visie en in praktijk.

Bereik

Middels het gebruik van deze methode is het mogelijk een grote groep leerlingen te bereiken binnen de school. Een kleinere groep leerlingen binnen de school (die

bijvoorbeeld een voorloperspositie heeft met betrekking tot participatie) kan de rol van gespreksleider op zich nemen. De bredere groep leerlingen kan hiermee hun eerste participatie ervaring opdoen. De trendmeting kan incidenteel georganiseerd worden maar ook jaarlijks voor het ophalen van structurele input van leerlingen. De uitkomsten kunnen breed verspreid worden door middel van een (digitale) trendkrant.

Labels

Startsituatie: 2, 4

2. Er is een selecte groep leerlingen die actief participeert, de rest van de leerlingen is hier niet of nauwelijks bij betrokken.
4. Het burgerschapsonderwijs is in ontwikkeling binnen de school; welke thema's en aandachtspunten zien leerlingen graag terug in de visie en/of activiteiten?

Participatieniveaus

- Uitvoeren
- Analyseren en veranderen

Burgerschapdoelen havo/vwo

- Houdingen: 5, 7
- Vaardigheden: 11, 14, 15

Burgerschapdoelen onderbouw vo/ bovenbouw vmbo

- Houdingen: 4, 7
- Vaardigheden: 11, 17, 19

Stappenplan

Stap 1

Aanstelling coördinator, selectie thema's/domeinen en gespreksleiders (30 minuten)

- Stel een coördinator aan; bijvoorbeeld een enthousiaste docent of stagiair(e) of begeleider van de leerlingenraad. Deze persoon zal de trendmeting coördineren en de training aan de gespreksleiders geven.
- Selecteer de gespreksleiders; dit kunnen bijvoorbeeld leden van de leerlingenraad, debatclub of klassenasistenten zijn. De gespreksleiders moeten goed een gesprek kunnen leiden en dus niet bang zijn om met hun leef- tijdsgenoten (en schoolgenoten) in gesprek te gaan.
- Selecteer de thema's: dit kan vanuit de school geselecteerd worden maar kan ook in overleg met de gespreksleiders. Voorbeelden van thema's zijn social media, gezondheid, schoolcurriculum of de maatschappelijke stage.

Stap 2

Training gespreksleiders (1 uur)

- Vorm een handleiding voor de jongeren waarin alle stappen van de trendworkshop worden beschreven (zie stap 3).
- In de training gaan de gespreksleiders alle stappen na en oefenen zij zelf met de brainstorm en het 'trechteren'. Met trechteren wordt bedoeld dat de workshop breed begint ('noem alles wat in je opkomt') en steeds meer naar een concrete trend leidt.
- Zorg dat er in de training het volgende besproken wordt:
 - Indeling van de trendworkshop
 - Uitleg over wat een trend en trendmeting is
 - Doornemen van de stappen:
 - Brainstorm
 - Thema uitdiepen
 - Trends benoemen
 - Afronden
 - Oefenen van de introductie
 - Oefenen van de trendworkshop
 - Uitleg verslag
 - Uitleg didactiek

Stap 3

De trendworkshop (1 lesuur)

- **Introductie**
 - De gespreksleiders introduceren (voor zover dat nodig is) zichzelf en hun functie in het gesprek.
 - De gespreksleiders introduceren de trendmeting en leggen uit dat de leerlingen in de klas vandaag kunnen bepalen wat zij belangrijk vinden in de school. Ook leggen ze uit dat de uitkomsten van de middag verwerkt worden tot een verslag en dat deze aan de directeur, schoolleiding en andere betrokkenen gepresenteerd zal worden. De verslagen kunnen ook onder de leerlingen en ouders verspreid worden.
 - De gespreksleiders delen de klas op in groepjes (3 – 7 leerlingen) en verdelen de thema's.
- **Uitleg in groepjes, de gespreksleiders:**
 - Leggen een groot vel op de tafel.
 - Leggen nog eens uit wat de bedoeling is en welk thema behandeld wordt in het groepje.
 - Maken eventueel naambordjes zodat de leerlingen bij naam aangesproken kunnen worden.
- **Open brainstorm.** De leerlingen gaan het thema verkennen door samen te onderzoeken wat er allemaal bij het thema past en wat de leerlingen onder het thema vinden vallen.
 - De leerlingen krijgen post it's en stiften.
 - Op de post it's worden de associaties geschreven die de leerlingen hebben bij het thema. Deze worden op het vel geplakt en geclusterd. De vragen waar het om draait tijdens dit deel van de workshop zijn:
 - Waar denken jullie aan bij het thema....?
 - Wat vinden jullie belangrijk bij het thema....?
- **Thema verder uitdiepen.** De leerlingen gaan bij deze stap verder op de eerste gedachten bij de open brainstorm.
 - Er wordt gekeken wat er nog concreter onder het thema valt.
 - Gespreksleiders vragen door en stellen waar nodig eventueel licht sturende vragen "Denk je dat hier ook onder valt?"
 - Eventueel maken de gespreksleiders gebruik van krantenkoppen en stellingen uit de actualiteit om het thema tastbaarder te maken voor het groepje.
- **Trends benoemen.** Na het verkennen van het thema is het nu tijd om daarbinnen trends te benoemen. Schrijf de trends op een nieuw groot vel.
 - De gespreksleiders leggen eventueel nog eens uit wat een trend is.

- Het is belangrijk voor de gespreksleiders op signaalwoorden als 'steeds', 'meer', 'duurder', 'vaker', 'ineens' etc. te letten.
- De gespreksleiders overleggen steeds met de leerlingen of de trends belangrijk genoeg zijn om op te schrijven.
- Selectie van de belangrijkste trends samen met de leerlingen.
- Bespreken van de gevolgen en eventuele oplossingen.
 - Wat nou als deze trend erger wordt?
 - Wie hebben er last/profit van als dit doorzet?
 - Wat moet er nog gebeuren?
 - Welke oplossingen of creatieve ideeën hebben de leerlingen voor/over deze trend?

Stap 4

Verwerken trends tot verslag (30 minuten)

- De gespreksleiders maken een verslag van de trendworkshop. Hierin staat:
 - Gegevens gespreksleider, klas, thema en de datum.
 - Statistieken van het groepje; hoeveel leerlingen, hoe oud, etc.
 - Bespreking van het thema; hoe ging de workshop, wat is er allemaal besproken? Wat waren de opvallende dingen?
 - De benoemde trends.
 - Evaluatie; wat ging er goed en wat ging minder goed?

Stap 5

Verwerken van de verslagen tot een algemeen trendverslag (1 -3 uur)

- Alle trendverslagen moeten verwerkt worden tot één verslag.
- Hierin staan de belangrijkste trends of de trends die vaker voorkwamen.
- Dit verslag wordt door de school of door de gespreksleiders gemaakt (onder begeleiding).

Stap 6

Presenteren van het trendverslag of trendkrant (1 uur)

- De trendkrant wordt gepresenteerd aan het bestuur van de school.
- De trendkrant wordt verspreid onder de docenten, leerlingen en hun ouders.

Optioneel

Verdieping en alternatieven:

- De trendmeting zou gekoppeld kunnen worden aan de mentorlessen. Hierdoor missen leerlingen geen uren van andere vakken.
- De workshops kunnen ook gegeven worden in gecombineerde klassen (twee jaarlagen door elkaar), of zelfs in groepen waarbij verschillende jaarlagen (van klas 1 tot 6) door elkaar zitten. Op deze manier maken de leerlingen (intensiever) kennis met elkaar, krijgen de leerlingen elkaars denkbeelden mee en kunnen ze deze met elkaar bespreken/bediscussiëren.

4.5 Tool Participatietour

Beknopte beschrijving

Leerlingen maken kennis met de verschillende participatiemogelijkheden binnen de school via een speciale tour en onderzoeken hierin wat hun persoonlijke participatievoorkeuren zijn. Over welke thema's willen zij meepraten, op welke manier en wanneer? Voorafgaand aan deze tour wordt in kaart gebracht welke concrete mogelijkheden de leerlingen hebben binnen de school om mee te praten en mee te doen. Dit dient als basis voor de tour.

Doelstelling

Het doel van de Participatietour is leerlingen vanaf het begin van hun schoolcarrière kennis te laten maken met verschillende manieren om mee te praten en actief te participeren binnen de school.

De Participatietour kan worden ingezet als concrete invulling van burgerschapsactiviteiten binnen de school en heeft ten doel leerlingen te laten wennen aan de actieve rol die van hen wordt verwacht, inzicht te geven in de mogelijkheden en hun eigen voorkeuren en hen te laten zien dat het iets is 'wat erbij hoort' zodat de drempel verlaagd wordt om mee te praten.

De Participatietour kan als middel worden ingezet om leerlingen vanaf de start van

hun schoolcarrière te enthousiasmeren en te activeren om zich in te zetten voor de school. De school heeft hier baat bij omdat het draagvlak voor participatie onder de leerlingen hierdoor wordt vergroot en zij vanaf het begin van hun schoolcarrière actief betrokken zijn bij de school en mee kunnen praten over burgerschapsonderwijs binnen de school en andere thema's, gebeurtenissen en maatschappelijke ontwikkelingen die binnen de school terug te zien zijn.

Structuur

De vertegenwoordigers van de inspraakmogelijkheden zullen inzicht geven in hun rol en hun motivatie om deze rol te pakken in een parcours welke de leerlingen doorlopen. Eerst wordt in kaart gebracht welke participatievormen er bestaan binnen de school en welke mogelijkheden de leerlingen hebben om mee te praten en een actieve rol in te nemen. Vervolgens bereiden vertegenwoordigers van elke vorm een presentatie voor waarin zij de leerlingen kennis laten maken met deze vorm. Er kan gekozen worden voor een spelvorm waarin meer klassiek vormgegeven voorlichting het uitgangspunt is maar er kan ook gekozen worden voor een 'presentatie' van de inspraakmogelijkheden die interactiever is en de leerlingen laat beleven hoe deze participatievorm werkt. Alle deelnemende leerlingen lopen in groepjes langs de verschillende presentaties om kennis te maken

met de mogelijkheden en te bepalen wat het beste bij henzelf past.

Resultaat

Deze tour versterkt de participatiecultuur binnen de school door nieuwe (eerstejaars) leerlingen direct kennis te laten maken met de mogelijkheden om mee te praten. De leerlingen krijgen de uitslag van hun persoonlijke test terug in een persoonlijk participatieprofiel.

- De (eerstejaars) leerlingen hebben een persoonlijk participatieprofiel
- Leerlingen zijn geënthousiasmeerd en zullen zich sneller aanmelden voor commissies, leerlingenraden etc.
- Gemotiveerde leerlingen met een voortrekkersrol hebben de kans gekregen anderen te vertellen over hun taken binnen de school.

Bereik

Deze vorm is uitermate geschikt voor een school waar er meerdere inspraakmogelijkheden bestaan en waarin er een sterke en enthousiaste groep voorlopers aanwezig is die als rolmodel kan dienen voor medeleerlingen. Deze voorlopers kunnen hun enthousiasme en motivatie overbrengen aan de rest van de leerlingen. Door het inzetten van de voorlopers geef je hen mogelijkheden een grotere rol in te nemen. De leerlingen die meedoen aan de tour maken kennis met

alle mogelijkheden om te participeren binnen de school waardoor de drempel om te participeren verlaagd wordt.

Labels

Startsituatie: 1, 2,

1. Leerlingen 'doen goed mee' maar tonen weinig eigen initiatief.
2. Er is een selecte groep leerlingen die actief participeert, de rest van de leerlingen is hier niet of nauwelijks bij betrokken.

Participatieniveaus

- Uitvoeren
- Organiseren

Burgerschapsdoelen havo/vwo

- Houdingen: 2, 5, 7
- Vaardigheden: 10, 14

Burgerschapsdoelen onderbouw vo/ bovenbouw vmbo

- Houdingen: 2, 4, 6, 8
- Vaardigheden: 17

Stap 1

Stel een coördinator aan, breng de participatiemogelijkheden binnen de school in kaart (1 uur)

- De coördinator begeleidt de participatietour.
- Breng in samenspraak met een selectie van de leerlingen de participatiemogelijkheden binnen de school in kaart. Denk hierbij aan leerlingmentorschap, mediatorschap, commissies, schoolkrantredactie, leerlingenraad en andere vaste activiteiten waarin leerlingen een rol hebben.
- Voorwaarde: de leerlingen die al participeren, bijvoorbeeld de leden van de leerlingenraad, moeten het leuk vinden anderen te informeren en te enthousiasmeren over hun rol binnen de school in de participatietour.

Stap 2

Richt binnen de beschikbare ruimte voor elke participatiemogelijkheid een hoek in (1 uur)

- Elke participatiemogelijkheid krijgt een eigen fysieke plek binnen de participatietour. Dit betekent dat er een ruimte wordt ingericht waarin de verschillende participatiemogelijkheden worden gepresenteerd zoals bijvoorbeeld de leerlingenraad, de leerlingmentoren en de verschillende commissies binnen de school.
- Binnen deze presentatie komen de volgende aspecten aan bod: de drie belangrijkste activiteiten/taken die zij organiseren/uitvoeren en de drie belangrijkste eigenschappen die zij moeten bezitten binnen hun functie. Leden van elke groep (zoals de leerlingenraad, leerlingmentoren etc.) stellen deze lijstjes zelf op.

Stappenplan

Stap 3

Bedenk een vorm voor elke participatiehoek (1 uur)

- De voorlopers bedenken voor hun participatiehoek een vorm waarin ze hun participatiemogelijkheid zo goed mogelijk verbeelden. Denk hierbij aan een kleine brainstorm voor de leerlingenraad of een kort rollenspel over het leerlingmentorschap.
- De deelnemers maken kennis met de participatiemogelijkheid door middel van het rollenspel of de brainstorm en kunnen zo ervaren of deze vorm misschien iets voor hen is.
- De deelnemers kennen punten toe aan de verschillende participatiemogelijkheden op basis van de eigenschappen die in stap 2 bepaald zijn.

Stap 4

Ontwerp een Puntenkaart / Participatierapport (0.5 uur)

- Iedere deelnemer aan de participatietour krijgt een puntenkaart. Hierop staan per participatiehoek drie eigenschappen (door de voorlopers bedacht bij stap 2) waar de deelnemers punten voor kunnen krijgen.
- De punten kunnen worden toegekend door de deelnemers zelf en/of door de voorlopers. Stel, de voorlopers van de leerlingenraad hebben gekozen voor de drie eigenschappen 'creatief', 'leiderschap' en 'verantwoordelijkheidsgevoel', dan kan de deelnemer zichzelf punten toekennen voor elke eigenschap (0, 5 of 10 punten per eigenschap) en/of de voorloper kan dat doen voor de deelnemer. Doel is om te bepalen welke participatiemogelijkheid het beste bij de deelnemer past.

Stap 5

Zet het parcours uit (1 uur)

- De aula of het schoolplein wordt ingericht als parcours. Het is de bedoeling dat de deelnemers in groepjes langs de verschillende participatiehoeken gaan.
- Hoe leuker versierd, bijvoorbeeld door foto's en posters, hoe echter de participatietour voelt voor de deelnemers!
- De voorlopers richten zelf hun hoekje in met posters etc. Zij krijgen de opdracht mee om als vertegenwoordigers van hun participatievorm hun hoek zo aantrekkelijk en interessant mogelijk in te richten.

Stap 6

Start met de tour (1 - 2 uur)

- Deel de leerlingen in groepjes in (net zoveel groepjes als participatiehoekjes) en zorg dat de voorlopers klaar staan bij hun hoekje.
- De groepjes gaan in rondes langs de participatiehoekjes, doorlopen daar het korte programma en krijgen overal punten toegekend door de voorlopers en/of kennen zichzelf punten toe.

Stap 7

Maak de participatieprofielen op (afhankelijk van de grootte van de groep 1 – 3 uur)

- Het is natuurlijk het leukst als er een korte beschrijving bij de punten komt te staan. Bijvoorbeeld 'je scoort het beste op inventiviteit en creativiteit, leiderschap en presenteren vind je wat minder makkelijk. Jij vindt het leuk om nieuwe dingen te verzinnen en verhalen te schrijven. Daarom past jouw participatieprofiel het beste bij de schoolkrant'.

Optioneel

Verdieping en alternatieven:

- Wanneer de school veel leerlingen heeft en/of een fysieke tour zoals geschetst niet realiseerbaar is dan kan er gekozen worden voor een digitale tour. De voorlopers filmen hun presentaties. Van deze presentaties wordt een video gemaakt die getoond kan worden in de klas waarna de leerlingen met de puntenkaart aan de slag kunnen. Dit houdt de ureninvestering van de voorlopers minimaal en de tour op grotere schaal praktisch beter uitvoerbaar.
- Maak een officieel moment van de uitreiking van de participatieprofielen en zorg dat ze zich meteen kunnen aanmelden voor deelname aan de verschillende participatievormen.
- Besteed aandacht in de schoolkrant/klassen aan de tour. Maak de leerlingen nieuwsgierig en enthousiast.
- Maak er een gezellig moment van! Zorg voor muziek, hapjes, wat te drinken etc.
- Afhankelijk van de structuren en mogelijkheden binnen de school kunnen de deelnemers van de participatietour eerstejaars zijn, zij maken direct kennis met de participatiemogelijkheden binnen de school, of tweede of derdejaars, wanneer dit binnen de school een relevanter moment is (en de tour en de uitkomsten daarmee beter bekliven).

4.6 Tool Quickconsult

Beknopte beschrijving

Het Quickconsult is een methode die uiterst geschikt is voor scholen met concrete vragen voor de leerlingen, waar ze op korte termijn antwoord op willen. Een select groepje leerlingen wordt getraind als vertegenwoordiging van de leerlingen op de school en zal (herhaaldelijk) advies uitbrengen aan de hand van een ontwikkeling en/of vraag die leeft binnen de school.

Doelstelling

Het doel van het Quickconsult is om in een kort tijdsbestek een concreet advies vanuit leerlingen te verkrijgen over een bepaalde vraag.

Het Quickconsult kan worden ingezet als concrete invulling van burgerschapsactiviteiten binnen de school en heeft ten doel een grotere betrokkenheid van leerlingen te creëren rondom bepaalde vragen en kwesties die spelen binnen de school. De geselecteerde leerlingen nemen een voortrekkersrol in en worden getraind op presentatie, beargumentering en formulering.

Het Quickconsult kan ingezet worden als middel om input te verzamelen vanuit leerlingen rondom een vraag vanuit de school. Deze vraag kan worden opgesteld in het kader van de visievorming en burgerschapsontwikkeling in de school maar kan ook opgesteld worden

naar aanleiding van actuele gebeurtenissen en maatschappelijke ontwikkelingen die binnen de school terug te zien zijn.

Structuur

Tijdens een Quickconsult worden concrete vragen vanuit de school aan een selecte groep leerlingen voorgelegd. In een Quickconsult worden samen met de leerlingen volgens een vast programma verschillende fasen in korte tijd doorlopen: achtergrondinformatie wordt besproken, een open brainstorm vindt plaats, ideeën worden geconcretiseerd en er wordt vervolgens een advies geformuleerd. Een Quickconsult duurt 1,5 tot 2 uur en resulteert direct in een concreet advies vanuit de leerlingen. Dit concrete advies wordt door middel van een adviesposter overhandigd aan de betrokken medewerkers binnen de school. Tevens kan de poster opgehangen worden op een centrale plek binnen de school zodat de andere leerlingen op de hoogte worden gebracht.

Resultaat

Er is een concreet advies gepresenteerd aan de betrokken medewerkers binnen de school. Leerlingen zijn gestimuleerd mee te denken over een concrete vraag vanuit de school. Zij ontwikkelen hun mening hierover en vormen een advies. Het advies is uitgewerkt tot een adviesposter en gepresenteerd. Door leerlingen mee te laten denken over vragen die bestaan binnen de school, wordt hen een actieve rol

toebedeeld. Ze worden serieus genomen, ze worden betrokken bij beleidsvorming binnen de school en zo extra gestimuleerd vaker mee te denken over vraagstukken binnen de school.

- Leerlingen zijn betrokken bij vraagstukken en ontwikkelingen binnen de school.
- Er is een concreet advies gepresenteerd aan de betrokken medewerkers.
- Er is een adviesposter gemaakt.
- Jongeren zien en merken dat er voor hen ruimte is binnen de school om mee te praten.
- Een kleinere groep gemotiveerde leerlingen krijgt de mogelijkheid verschillende burgerschapsvaardigheden (extra) te oefenen.

Bereik

Een selecte groep leerlingen wordt betrokken bij het consult zelf. Een grotere groep leerlingen wordt betrokken door het ophangen van de adviesposter op een centrale plek in de school.

Labels

Startsituatie: 3, 4, 5

3. Er worden verschillende (burgerschaps) activiteiten georganiseerd, maar deze kunnen een boost gebruiken.
4. Het burgerschapsonderwijs is in ontwikkeling binnen de school; welke thema's en aandachtspunten zien leerlingen graag terug in de visie en/of activiteiten?
5. De visie op burgerschap staat; welke uitwerking zien leerlingen voor zich?

Participatieniveaus

- Analyseren en veranderen

Burgerschapsdoelen havo/vwo

- Houdingen: 1, 2, 5, 7, 8
- Vaardigheden: 10, 11, 14, 18

Burgerschapsdoelen onderbouw vo/ bovenbouw vmbo

- Houdingen: 2, 4, 6, 7, 9
- Vaardigheden: 11, 12, 14, 17, 21

Stappenplan

Stap 1

Stel een begeleider aan, formuleer een concrete vraag die aan de leerlingen wordt voorgelegd (30 minuten)

- De begeleider zal de jongeren begeleiden tijdens het consult en is de brug tussen de schoolleiding en de leerlingen.
- Zorg bij de vraag voor voldoende context en uitleg voor de leerlingen.
- Zorg voor een vertaalslag naar de leefwereld van de leerlingen zodat zij begrijpen waar de vraag precies over gaat.
- Een vraag vanuit de school zou bijvoorbeeld kunnen zijn: "Hoe maken we deelname aan de leerlingenraad aantrekkelijker voor de leerlingen?"

Stap 2

Selecteer leerlingen voor het consult (30 minuten)

- Het selecteren van de onderzoeksgroep kan op verschillende manieren; vorm deze bijvoorbeeld door de leden van de leerlingenraad of door een selectie te maken uit een klas/verschillende klassen.
- Pas de consultgroep aan de geselecteerde vragen aan. De leerlingen moeten de vragen en context kunnen begrijpen en het moet relevant voor hen zijn.

Stap 3

Informeer de leerlingen voorafgaand aan het consult (30 minuten)

- Geef de leerlingen de tijd om zich alvast in te lezen en voor te bereiden.
- In het geval van het bovengenoemde voorbeeld: "Hoe maken we deelname aan de leerlingenraad aantrekkelijker voor de leerlingen?", zouden de leerlingen bijvoorbeeld alvast informatie krijgen over het huidige takenpakket van de leerlingenraad, de PR mogelijkheden etc.

Stap 4

Begeleid het Quickconsult (1,5 / 2 uur)

1. Informatieverstrekking: neem samen de vragen, context en achtergrond door. In het geval van het eerdergenoemde voorbeeld zouden de volgende aspecten besproken kunnen worden:
 - De hoofdvraag: "Hoe maken we deelname aan de leerlingenraad aantrekkelijker voor de leerlingen?"
 - De deelvragen: Welke taken mogen niet ontbreken in het takenpakket van de leerlingenraad? Welke maatregelen kan de school treffen om het imago van de leerlingenraad te verbeteren? Hoe zwaar mag het takenpakket van de leerlingenraad zijn?
 - De context of kaders: Welke mogelijkheden ziet de school wat betreft tijd, ruimte, inzet medewerkers etc.?; welke elementen binnen de raad ziet de school graag onveranderd/veranderd?
 - De achtergrond: wanneer is de school begonnen met de leerlingenraad; wat is de functie van de leerlingenraad?; hoe kun je deelnemen aan de leerlingenraad; wat wordt er van leerlingen verwacht als lid van de leerlingenraad?; wat zijn de ervaringen van (oud) leerlingenraad leden?
2. De open associatie: de leerlingen onderzoeken wat zij bij de vraag/de stelling vinden passen en welke aspecten/vragen/thema's/ervaringen in hen opkomen. Dit kan bijvoorbeeld door:
 - Een open brainstorm. Laat de leerlingen eerst op post it's alles opschrijven waaraan zij denken. Deze post it's plakken ze op een groot vel. Als iedereen alles heeft opgeschreven (zet hier wel een tijdslimiet aan: max 10 minuten) gaan jullie samen de post it's clusteren. Wat past waarbij en welke overkoepelende thema's krijg je?
 - Bij de vraag "hoe maken we deelname aan de leerlingenraad aantrekkelijker voor de leerlingen?" zou bij een open associatie aan de consultants gevraagd worden "wat hoort er bij de leerlingenraad en wat komt er in je op als je aan de leerlingenraad denkt?" Alles wat ze bedenken is goed en wordt opgeschreven.
3. Het uitdiepen van de vraag of stelling. De leerlingen gaan hun (geclusterde) associaties bij stap 2. concretiseren. Dit kan bijvoorbeeld door:

- Doorvragen op de open associatie: “Je zei net dit, kan je dat verder uitleggen?”
- Gebruik te maken van andere, onderbouwende stellingen/vragen. Bijvoorbeeld:
 - Relevante krantenkoppen
 - Ervaringen van andere scholen
 - Stellingen als ‘een afgevaardigde van de leerlingenraad moet aanwezig zijn bij sollicitaties van potentiële, nieuwe docenten’ en ‘de school kan prima zonder actieve leerlingenraad’. Let op dat de stellingen die gebruikt worden passen bij de thema’s en dat de stellingen aangepast worden op de situatie en mogelijkheden binnen de school.
- Bij de vraag “hoe maken we deelname aan de leerlingenraad aantrekkelijker voor de leerlingen?” zouden hier bijvoorbeeld krantenartikelen over leerling inspraak, ervaringen bij andere scholen, voorbeelden van vernieuwende vormen etc. gebruikt kunnen worden om het beeld van de leerlingen over de leerlingenraad te concretiseren. Bijvoorbeeld: wat past er binnen het takenpakket van een leerlingenraad en wat niet? Wat voor imago moet een leerlingenraad hebben (en welke campagne past daarbij)? En hoe moeten de bijeenkomsten er uit zien?

4. Vormen van advies. De leerlingen hebben nu alle associaties benoemd, hebben deze geconcretiseerd en zijn nu zo ver dat ze een advies kunnen vormen. Ga nu terug naar de eerder opgestelde deelvragen. door concrete vragen te stellen kunnen de leerlingen ook een concreet advies uitbrengen. Bijvoorbeeld; aan de hand van de volgende voorbeeld deelvragen kunnen de leerlingen tot een advies komen over de aantrekkingskracht van de leerlingenraad:
- Welke taken mogen niet ontbreken in het takenpakket van de leerlingenraad?
 - Welke maatregelen kan de school treffen om het imago van de leerlingenraad te verbeteren?
 - Hoe zwaar mag het takenpakket van de leerlingenraad zijn?

Het is mogelijk dat er uit de adviessessie punten zijn gekomen die niet direct onder één van de deelvragen vallen maar wel een interessante toevoeging zijn en helpen in de beantwoording van de hoofdvraag. Laat deze punten dan ook zeker terugkomen in het uiteindelijke advies.

5. Het maken van de adviesposter. De leerlingen maken een adviesposter waarin de vraagstelling en het advies op een creatieve en beknopte manier wordt gerepresenteerd.

Stap 5

Faciliteer de leerlingen in de presentatie van de adviesposter (30 minuten)

- Zorg voor een plaats en publiek vanuit de schoolleiding en leerlingen.
- Zorg voor een centrale plek waar de poster opgehangen kan worden.
- Een plek in de schoolkrant, regionale krant of een brief naar de ouders behoort ook tot de mogelijkheden.

Optioneel

Verdieping en alternatieven:

- Maak het Quickconsult extra spannend en speciaal door de leerlingen te laten solliciteren op een plekje in het consultgroep. Plaats een advertentie of schenk er aandacht aan in bepaalde lessen. Geef leerlingen de mogelijkheid zich op te geven via een sollicitatieronde.
- Ontwerp samen met de leerlingen een ‘standaard’ poster welke elke keer weer opnieuw ingevuld kan worden. Zo wordt er makkelijker een bepaalde structuur aan het advies gegeven en kan dit tijdbesparend werken.
- Afhankelijk van de beschikbare tijd kan er ter voorbereiding voorafgaand aan het consult al informatie meegegeven worden aan de deelnemers. Let er wel op dat het Quickconsult altijd start met een herhaling van of terugblik op de gegeven informatie. De meegegeven informatie kan nooit de eerste fase van informatie verstrekking tijdens een Quickconsult vervangen.

4.7 Tool Photo flashback report

Beknopte beschrijving

Photo flashback report is een methode waarbij leerlingen meer inzicht krijgen in hun persoonlijke ontwikkeling rondom burgerschap. Leerlingen krijgen de opdracht mee om door middel van fotografie te reflecteren op de ontwikkeling die ze doormaken en de leermomenten die ze ervaren tijdens een maatschappelijke activiteit buiten de school, bijvoorbeeld in het kader van de maatschappelijke stage.

Doelstelling

Het doel van Photo flashback report is om op een laagdrempelige en creatieve manier leerlingen te laten reflecteren op hun persoonlijke ontwikkeling rondom burgerschap en de plek die zij innemen in de samenleving.

Het report kan worden ingezet als concrete invulling van burgerschapsactiviteiten binnen de school en heeft ten doel een gevoel van medeverantwoordelijkheid te creëren voor de eigen ontplooiing en de ontplooiing van anderen. Leerlingen ontwikkelen reflectieve vaardigheden en krijgen het gevoel van eigenaarschap over hun eigen ontwikkeling.

Het report is als middel in te zetten ter evaluatie van de maatschappelijke activiteit buiten de school. Ook is dit een goede

methode om positieve participatie ervaringen op een toegankelijke en beeldende manier te delen binnen de school.

Structuur

Aan leerlingen wordt gevraagd deel te nemen aan een maatschappelijke activiteit buiten de school. Wellicht doen leerlingen al mee aan dergelijke activiteiten in bijvoorbeeld een maatschappelijke stage. Er wordt aan hen gevraagd foto's te maken waarin naar voren komt:

- Wat hun verwachting is van de activiteit (wat willen ze leren, bereiken en toevoegen?);
- Wat ze hebben geleerd, van wie ze dit hebben geleerd en waarom dit waardevol voor hen is;
- Welk inspirerend persoon ze hebben ontmoet of wat de mooiste samenwerking is die ze hebben gehad en waarom;
- Wat ze hebben toegevoegd of gebracht hebben aan die dag/organisatie/collega's (een goede sfeer, praktische hulp, nieuwe ideeën etc.).

De leerlingen voegen korte bijschriften aan de foto's toe waarin ze de foto toelichten. Leerlingen vormen op deze manier een fotodagboek over het maatschappelijk initiatief waar zij aan deel hebben genomen.

Resultaat

Er is door de leerlingen goed nagedacht over de maatschappelijke activiteit: over wat zij willen leren; wat zij willen of kunnen betekenen voor anderen en hoe zij hun ervaring willen vastleggen op beeld om te delen met anderen. Elke deelnemende leerling heeft een fotodagboek gemaakt. Deze fotodagboeken kunnen op verschillende manieren gedeeld worden met de school of hun klas: als tentoonstelling in een algemene ruimte of er kan een selectie aan vooraf gaan waarbij de leerlingen één foto met bijschrift mogen uitzoeken die ze willen delen met de school. Door het delen van de dagboeken maken de leerlingen kennis met de verschillende maatschappelijke activiteiten en worden zij geënthousiasmeerd om aan één van hen mee te doen.

- Er zijn fotodagboeken ontwikkeld over verschillende maatschappelijke activiteiten/initiatieven die het mogelijk hebben gemaakt medeleerlingen kennis te laten maken met dat initiatief/die activiteit en met de persoonlijke (participatie) ervaring.
- Leerlingen hebben hun reflectieve vaardigheden ontwikkeld door actief te reflecteren op hun persoonlijke ontwikkeling rondom burgerschap.
- Leerlingen hebben nagedacht over hoe zij hun verhaal over kunnen brengen aan hun medeleerlingen

- Leerlingen zijn actief betrokken bij maatschappelijke activiteiten/initiatieven.
- Leerlingen hebben de mogelijkheid gekregen (extra) creatieve vaardigheden te oefenen zoals fotograferen en creatief schrijven.

Bereik

Aan de Photo flashback report kan een klas, meerdere klassen of zelfs de hele school mee doen, afhankelijk van de structuren binnen de school. Zo is deze methode in te zetten bij de maatschappelijke stage, bij een jaarlijkse vrijwilligersdag voor de gehele school of bij een projectweek. Door een tentoonstelling of expositie in te richten met de foto's kunnen de medeleerlingen kennis maken met de ervaringen van de reporters.

Labels

Startsituatie: 3

3. Er worden verschillende (burgerschaps) activiteiten georganiseerd, maar deze kunnen een boost gebruiken.

Participatieniveaus

- Uitvoeren

Burgerschapsdoelen havo/vwo

- Houdingen: 5, 7
- Vaardigheden: 10, 14, 18, 19

Burgerschapsdoelen onderbouw vo/ bovenbouw vmbo

- Houdingen: 4, 6, 8, 10
- Vaardigheden: 11, 17, 21, 22

Stappenplan

Stap 1

Aanstelling coördinator, informeren en enthousiasmeren van leerlingen (1 uur)

- Stel een coördinator aan die de leerlingen begeleidt en andere betrokkenen aanstuurt.

Stap 2

Leerlingen kiezen (onder begeleiding) een maatschappelijke activiteit uit buiten de school (1 uur)

- Denk hierbij aan een maatschappelijke stage, vrijwilligerswerk of een andere, losstaande maatschappelijke activiteit.

Stap 3

Leg de structuur uit aan de leerlingen (1 uur)

- Leg aan de leerlingen uit wat de bedoeling is van de activiteit. Leg aan de leerlingen uit dat ze tijdens de activiteit foto's gaan maken en daar een onderschrift bij schrijven voor hun fotodagboek dat (deels) gedeeld gaat worden met hun medeleerlingen. Laat hen letten op:
 - wat hun verwachting is van de activiteit en wat ze willen leren en toevoegen;
 - wat ze hebben geleerd tijdens de activiteit;
 - welk inspirerend persoon ze hebben ontmoet;
 - welke mooie samenwerking ze hebben gehad;
 - wat ze hebben toegevoegd aan de dag/organisatie/activiteit.
- Vraag de leerlingen om voor de activiteit een antwoord te formuleren op de eerste vraag. Begeleid hen hierbij, waar nodig.

Stap 4

Overleg met de leerlingen hoe ze hun werk zouden willen exposeren (30 minuten)

- Laat de leerlingen zelf meedenken over waar de foto's geëxposeerd kunnen worden: op een dag, in de schoolkrant of zelfs in de regionale krant.
- Wat willen de leerlingen zelf doen met het project?

Stap 7

Richt de expositie in (1 uur)

- Doe dit samen met de leerlingen; laat hen de expositie inrichten.
- Zorg voor extra aandacht voor de expositie in de schoolkrant/in de lessen. Zorg dat alle leerlingen de expositie bezocht hebben of hier de mogelijkheid toe hebben gehad.

Stap 5

Laat de leerlingen de foto's maken en de bijschriften verzinnen (1 – 4 weken)

- Tijd voor actie, de leerlingen plannen zelf in wanneer ze foto's maken tijdens een maatschappelijke activiteit.
- Plan een deadline in waarop de jongeren allemaal klaar zijn met foto's maken en bijschriften schrijven en deze geëxposeerd kunnen worden.

Optioneel

Verdieping en alternatieven:

- Geef het project een wedstrijd element: zorg voor een jury, een uitreiking en een prijs voor de beste of meest inspirerende foto of dagboek.
- Betrek de buurt en de maatschappelijke initiatieven. Zorg voor een grootse expositie en evt. aandacht van de plaatselijke pers.

Stap 6

Verzamel en bekijk het werk (1 uur)

- Zorg dat er voldoende tijd is voor de docenten die de leerlingen begeleiden.
- Ga na de deadline alle dagboeken na. Zijn ze volledig en voldoen ze aan de opdracht?
- Plan eventueel een nieuwe deadline in, voor de herkansing.

4.8 Tool Babelbox

Beknopte beschrijving

De Babelbox is een goede methode om op een laagdrempelige manier op zeer korte termijn input vanuit de leerlingen te krijgen op actuele gebeurtenissen en kwesties die spelen binnen en buiten de school. De babelbox is een mobiele ruimte waarin de leerlingen een video of audio boodschap in kunnen spreken of een geschreven boodschap achter kunnen laten als reactie op een bepaalde actuele vraag of stelling. De babelbox kan in een centrale ruimte worden neergezet op momenten dat er veel leerlingen aanwezig zijn zoals tijdens pauzes. Op het moment dat de babelbox opgebouwd is, kan deze herhaaldelijk en op korte termijn, op initiatief van de school of van de leerlingen, neergezet worden met een nieuwe stelling, om zo direct in te kunnen spelen op de actualiteit.

Doelstelling

Het doel van de Babelbox is om input vanuit de leerlingen te verzamelen op actuele gebeurtenissen of kwesties binnen of buiten de school.

De Babelbox kan worden ingezet als concrete invulling van burgerschapsactiviteiten binnen de school en heeft ten doel leerlingen de mogelijkheid te bieden kort te reageren op actuele kwesties, binnen en buiten de

school, en betrokkenheid daarbij op deze manier te vergroten. De Babelbox geeft leerlingen de mogelijkheid zich creatief te ontwikkelen, overdrachtsvaardigheden te trainen en zich kritisch bezig te houden met de actualiteit en bijbehorende vraagstellingen.

De Babelbox is als middel in te zetten om input te verzamelen ten behoeve van (de ontwikkeling van) burgerschaps onderwijs en om materiaal te verzamelen dat docenten kan ondersteunen in het bespreekbaar maken van actuele (lastige of taboe) thema's.

Structuur

Enkele leerlingen nemen de bouw van de babelbox op zich, enkele (andere) leerlingen bedenken de stelling en enthousiasmeren leerlingen om hun mening te geven. Om iedereen de kans te geven zijn mening te geven is er ook de mogelijkheid om de reactie op een briefje te schrijven en in een anonieme box te gooien. Deze kunnen dan door een van de (mondige) organisatoren voorgelezen worden. De babelbox kan neergezet worden op momenten waarop de school de actualiteit de school in wil halen en/of wil peilen bij de leerlingen hoe deze kwesties spelen binnen de school.

Resultaat

Er is een compilatiefilm of geschreven verslag welke gedeeld kan worden binnen de school en als aanleiding gebruikt kan

worden om de discussie te stimuleren rondom deze kwesties. Leerlingen zijn gestimuleerd mee te denken over een kwestie of gebeurtenis binnen of buiten de school en ontwikkelen hun eigen mening hierover. Een selecte groep leerlingen heeft zich creatief ontwikkeld en zich over de stelling(en) gebogen.

- Er een compilatiefilmpje of geschreven verslag welke docenten kan ondersteunen in het bespreken van actuele (lastige of taboe) onderwerpen binnen de school en in de klas.
- Een grote groep leerlingen zijn gestimuleerd mee te denken en hun mening te vormen.
- Een selecte groep leerlingen heeft de voorloperrol ingenomen en heeft de kans gekregen burgerschapsvaardigheden (extra) te ontwikkelen.

Bereik

Door het gebruik van deze methode is het mogelijk een grote groep leerlingen te bereiken. De voorlopers binnen de school, zoals de leden van de leerlingenraad, kunnen hierin een leidende rol toebedeeld krijgen en zo in hun voorbeeldfunctie de bredere leerlingpopulatie bereiken en hiermee hun rol als 'ogen en oren' van de school nog beter vervullen. De bredere groep leerlingen kan hiermee hun eerste participatie ervaring opdoen en kennismaken met

actuele maatschappelijke kwesties. Ze worden uitgedaagd om 'spontaan' hun mening te geven. Hiermee worden ook de leerlingen gehoord die wel hun mening willen geven of mee willen praten maar zich niet structureel willen verbinden aan bijvoorbeeld een leerlingenraad.

Labels

Startsituatie: 1, 2, 4

1. Leerlingen 'doen goed mee' maar tonen weinig eigen initiatief.
2. Er is een selecte groep leerlingen die actief participeert, de rest van de leerlingen is hier niet of nauwelijks bij betrokken.
4. Het burgerschapsonderwijs is in ontwikkeling binnen de school; welke thema's en aandachtspunten zien leerlingen graag terug in de visie en/of activiteiten?

Participatieniveaus

- Uitvoeren
- Organiseren
- Analyseren en veranderen

Burgerschapsdoelen havo/vwo

- Houdingen: 5, 8
- Vaardigheden: 11, 14

Burgerschapsdoelen onderbouw vo/ bovenbouw vmbo

- Houdingen: 4, 9
- Vaardigheden: 11, 17

Stappenplan

Stap 1

Aanstelling coördinator, informeren en enthousiasmeren van leerlingen (1 uur)

- Stel een coördinator aan die de leerlingen begeleidt en andere betrokkenen aanstuurt.
- Zorg voor een leuke lancering waardoor leerlingen gelijk zin krijgen in de Babelbox en mee willen werken.
- Kondig de lancering aan in de schoolkrant of in de lessen.

Stap 2

Selectie van leerlingen (30 minuten)

- Selecteer de leerlingen die de voorloperrol in gaan nemen en de organisatie van de Babelbox op zich nemen.
- Deel de geselecteerde leerlingen op in twee groepen: de ene groep is verantwoordelijk voor de bouw van de Babelbox en de ander voor het bedenken van de stellingen en het enthousiasmeren van de overige leerlingen. Selecteer ook leerlingen die verantwoordelijk zijn voor het verzamelen van de input, het monteren van de film of het schrijven van het verslag.

Stap 3

Voorbereiding voor plaatsen Babelbox (3 uur)

- Begeleid de leerlingen in het formuleren van de stellingen.
- Begeleid de leerlingen in de bouw van de Babelbox.
- Bedenk een goede plek een dag voor het plaatsen van de Babelbox.
- Bepaal hoe lang de Babelbox blijft staan.

Stap 4

Actie (1 dagdeel)

- De Babelbox staat! De voorlopers staan in de buurt van de box en vragen andere leerlingen actief om hun mening te geven. Zorg dat de babelbox er een afgebakende en niet te lange tijd per keer staat zodat de voorlopers met energie andere leerlingen kunnen blijven enthousiasmeren. Bijvoorbeeld gedurende een uur, tijdens de pauze of tussenuur of na het laatste lesuur, wanneer er een groot aantal leerlingen door de gangen of aula loopt. Herhaal eventueel de actie om meer meningen te verzamelen.
- Geef aandacht aan de Babelbox in de lessen of kondig via de intercom aan dat de babelbox op een bepaalde dag en tijd in bijvoorbeeld de aula staat.

Stap 5

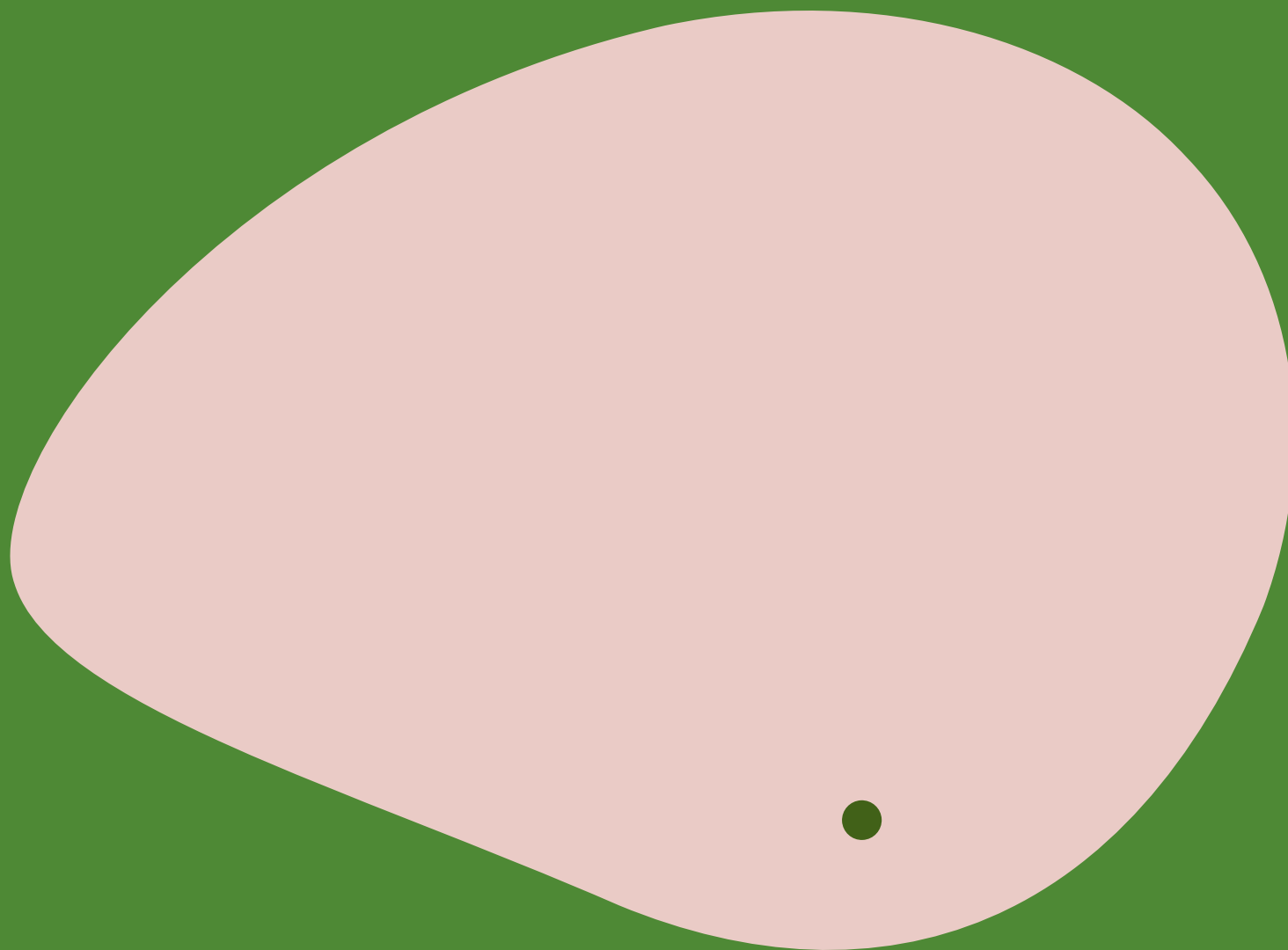
Monteren en verspreiding film (1 dag of dagdeel)

- Verzamel het materiaal aan het eind van de actie.
- De geselecteerde leerlingen gaan, onder begeleiding, met het monteren van de film aan de slag of met het schrijven van het verslag.
- De film of het verslag wordt verspreid en kan desgewenst in de les worden besproken.

Optioneel

Verdieping en alternatieven:

- Het plaatsen van de Babelbox kan gebeuren met een grootse lancering en feest, maar het kan ook erg leuk zijn wanneer het 'stiekem' gedaan wordt en er opeens in de aula een Babelbox staat. Leerlingen zijn nieuwsgierig en misschien iets terughoudender, maar het maakt het extra spannend!
- Afhankelijk van hoe de leerlingen in de school staan tegenover het filmen, kan het filmen in de Babelbox vervangen worden door audio opnames of leerlingen kunnen zich verkleden en zo 'undercover' op film hun mening geven. Ook kunnen de reacties door één van de organiserende leerlingen voor de camera uitgesproken worden. Het is hierbij belangrijk dat meepraten in de babelbox enerzijds uitdagend en interessant is en anderzijds zo laagdrempelig mogelijk blijft om ook leerlingen te betrekken die minder gewend zijn om mee te praten.
- De babelbox kan eventueel in het kader van een projectdag gebouwd worden of tijdens bijvoorbeeld een handvaardigheid- of techniekles.

Bijlage

Doelen burgerschaps- onderwijs SLO

Doelen burgerschapsonderwijs en mensenrechteneducatie voor het schoolcurriculum onderbouw vo en vmbo bovenbouw

De school wil met leerlingen werken aan de volgende houdingen, vaardigheden, kennis en inzichten:

	Democratie	Participatie	Identiteit
Houdingen (willen)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Conflicten op vreedzame wijze oplossen en de rol van gezagsdragers daarbij respecteren. 2. Bewustzijn ontwikkelen t.a.v. het omgaan met de verhouding tussen individuele en algemene belangen. 3. In zijn dagelijkse handelen opkomen voor een klimaat van respect en gelijkwaardigheid, waarin iedereen zich vrij kan uiten en veilig voelt. 	<ol style="list-style-type: none"> 4. Betrokkenheid bij en bijdragen aan een sociaal en ruimtelijk stimulerende en aangename leef- en leeromgeving in de school en de directe omgeving. 5. Opkomen voor een sfeer van non-discriminatie in sociale relaties. 6. Zich inzetten voor een maatschappelijk nut. 	<ol style="list-style-type: none"> 7. Een respectvolle en serieuze dialoog met anderen aangaan. 8. Respect tonen en zich medeverantwoordelijk voelen voor de eigen ontplooiing en die van anderen. 9. Reflecteren op de eigen opvattingen en gedragingen in relatie tot algemeen aanvaarde waarden en normen. 10. Met anderen samenwerken ongeacht groepsidentiteit.
Vaardigheden (kunnen)	<ol style="list-style-type: none"> 11. Standpunten uiten, toelichten en uitwisselen in discussie en dialoog. 12. Bronnen kritisch gebruiken. 13. Veilig omgaan met sociale media. 14. Accepteren dat eigen opvattingen niet altijd worden gedeeld. 15. De relevantie van democratie, rechtsstaat en mensenrechten voor zijn eigen leven beargumenteren. 16. <i>Zich voorstellingen maken van het leven in een land waarin mensenrechten niet worden nageleefd.</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 17. Basale sociaal-communicatieve vaardigheden toepassen. 18. Verschillen in rollen en posities die mensen t.o.v. elkaar bekleden actief hanteren (alleen vmbo). 19. Verbeteringen in klas, school of eigen leefomgeving meehelpen te organiseren en initiëren. 20. <i>De relevantie van sociaal-economische mensenrechten voor zijn eigen leven en participatie in de Nederlandse samenleving typeren en bediscussiëren.</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 21. Zich inleven in een ander in een samenleving die zich kenmerkt door diversiteit. 22. Samenwerken met anderen ongeacht sociale, etnische en/of culturele achtergronden. 23. Zich inleven in situaties waarin mensen hun recht op (de ontwikkeling van) een eigen identiteit wordt ontzegd.
Kennis (inzicht hebben in)	<ol style="list-style-type: none"> 24. De basisprincipes van democratie en rechtsstaat in Nederland en Europa en de daaraan ten grondslag liggende mensenrechten. 25. De betekenis van de Nederlandse Grondwet, de UVRM(1) en het Kinderrechtenverdrag. 26. <i>Enkele voorbeelden op mondiaal niveau van gevolgen van het niet naleven van klassieke en politieke rechten voor het dagelijks leven van mensen.</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 27. Vormen van communicatie. 28. Gedeelde en verschillende rollen, taken, posities en verantwoordelijkheden van mensen op school; alleen vmbo: en in werksituaties. 29. het werk van organisaties die zich de solidariteit met de medemens, zowel hier als elders, ten doel stellen. 30. <i>Enkele voorbeelden op mondiaal niveau van gevolgen van het niet naleven of kunnen voldoen aan sociaal-economische rechten voor het dagelijks leven van mensen.</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 31. Enkele basiskenmerken van Nederland als multiculturele en pluriforme samenleving, waaronder het recht op een eigen identiteit voor personen en groepen. 32. Het belang van socialisatieprocessen bij identiteitsvorming. 33. <i>Enkele voorbeelden op mondiaal niveau van gevolgen van het niet naleven van culturele rechten voor het dagelijks leven van mensen.</i>

Doelen burgerschapsonderwijs en mensenrechteneducatie voor het schoolcurriculum havo/vwo

De school wil met leerlingen werken aan de volgende houdingen, vaardigheden, kennis en inzichten:

	Democratie	Participatie	Identiteit
Houdingen (willen)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Oplossingsgericht omgaan met tegengestelde belangen en opvattingen. 2. Bewust omgaan met de verhouding tussen individuele en algemene belangen. 3. Opkomen voor de kernwaarden van de democratie. 4. <i>Beseffen dat ieder mens over onvervreembare rechten beschikt</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 5. Betrokkenheid bij en bijdragen aan de kwaliteit van de sociaal- menselijke omgeving en de fysiek- ruimtelijke omgeving (leefbaarheid). 6. Opkomen voor mensen om volwaardig in hun samenleving te functioneren. 	<ol style="list-style-type: none"> 7. Respect tonen en zich (mede)verantwoordelijk voelen voor: <ol style="list-style-type: none"> a. de eigen ontplooiing; b. de ontplooiing van anderen, hier en elders; c. de kwaliteit van samenlevingen. 8. Kritisch reflecteren op de eigen opvattingen en gedragingen in relatie tot algemeen aanvaarde waarden en normen. 9. <i>Opkomen voor menselijke waardigheid en gelijke behandeling voor iedereen.</i>
Vaardigheden (kunnen)	<ol style="list-style-type: none"> 10. Informatievaardigheden toepassen. 11. Standpunten uiten, verantwoorden, uitwisselen en bijstellen in discussie, debat en dialoog. 12. Kritisch omgaan met bronnen. 13. De relevantie van democratie, rechtsstaat en mensenrechten voor zijn eigen leven beargumenteren. 	<ol style="list-style-type: none"> 14. Sociaal- communicatieve vaardigheden toepassen. 15. Een verbetering in de omgeving organiseren en initiëren. 16. Regels en afspraken maken en uitvoeren. 17. Reflecteren op de notie burgerlijke ongehoorzaamheid. 	<ol style="list-style-type: none"> 18. Rolnemingsvaardigheden toepassen in een samenleving die zich kenmerkt door diversiteit. 19. Samenwerken met anderen ongeacht achtergronden.
Kennis (inzicht hebben in)	<ol style="list-style-type: none"> 20. De basisprincipes van democratie, rechtsstaat en <i>mensenrechtenverdragen</i>. 21. De relatie burger - staat op het gebied van rechten en plichten. 22. De rol van de Europese Unie en de Verenigde Naties. 23. <i>Het feit dat mensenrechten universeel en ondeelbaar zijn.</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 24. Mogelijkheden van participatie in diverse samenlevingen. 25. Concreet gehanteerde spelregels in democratische samenlevingen. 26. <i>Mensenrechten op het gebied van participatie en bestaanszekerheid.</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 27. Kenmerken van pluriforme samenlevingen, waaronder Nederland. 28. Het gedachtengoed van inspirerende voorvechters voor vrijheid en rechtvaardigheid uit verschillende culturen. 29. <i>Discussies over universaliteit van mensenrechten versus cultureel relativisme.</i>

Literatuurlijst

Geraadpleegde webpagina's

<http://burgerschapindeschool.nl/definitie-en-doelen-burgerschap>, augustus 2015

www.slo.nl/primair/themas/burgerschap/, augustus 2015

Geraadpleegde artikelen

Bron, J., Veugelers, W. & van Vliet, E. van. (2009). *Leerplanverkenning actief burgerschap: handreiking voor schoolontwikkeling*. Enschede: SLO.

Bron, J. & Veugelers, W. (2014). Kunnen leerlingen in het VO een rol spelen in het bepalen van hun leerplan? *Pedagogiek*, 34, 1, 25-41.

Hart, R. A. (1992). *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*. Innocenti Essays, Florence: Unicef.

Huddleston, T. (2007). *From student voice to shared responsibility: Effective practice in democratic school governance in European schools*. Citizenship Foundation / Council of Europe. Strasbourg: Council of Europe.

Veugelers, W. (2015). *Burgerschapsvorming in het Nederlands onderwijs*. Utrecht: Universiteit van Humanistiek

